

Szladits Károlynak, a magánjog „nagy magyar mesterének” életpályája^[1]

ABSTRACT

Károly Szladits, one of the giants of 20th Century Hungarian private law, “the great systematiser of Hungarian civil law”, was born in Dunaszerdahely in December 1871. There is little mention of his childhood and family background in the scientific literature. So much has been noted that the Szladits family moved from the southern parts of Hungary to the north. It was also known that he and his brother Imre were descendants of an Austrian noble family on their mother’s side.

Keywords: private law ■ civil law ■ 20th century ■ Károly Szladits

I. A FELKÉSZÜLÉS ÉVEI

Szladits Károly „a magyar magánjog Tribonianusa és nagy pedagógusa,”^[2] a modernkori magyar magánjogtudomány építményének máig ható,^[3] s egyúttal saját stílust teremtő építőmestere volt, akinek útját „a valóban nagy, a messze jövőbe mutató alkotások, életeredmények” fémjelezték.^[4] Világhy Miklós, egyike legbefolyásosabb tanítványainak, ekként összegezte tanára és mestere életpályáját az utódok nevében: „Jogász volt és tanár, tudós volt és igaz ember. Mindebben sokat ért el, mindig mélyen járt, mindig távolra tekintett, mindig egészen dolgozott és alkotott.”^[5]

[1] Szladits Károly haláláról szóló nekrológiájában a jeles pályatárs, Nizsalovszky Endre használta e jelzót. Ld. Nizsalovszky, 1956, 271.

[2] Pesti Hírlap, 1941. Ld. erre: Hamza, 1982, 439-443.

[3] Vékás, 2018, 75.

[4] Nizsalovszky, 1956, 271.

[5] Világhy, 1956a, 321.

A huszadik századi magyar magánjog egyik óriása, „a klasszikus magyar polgári jog nagy rendszerezője”,^[6] a boldog békeidők negyedik évében, 1871 decemberének utolsó napjaiban látta meg a napvilágot Dunaszerdahelyen.^[7] Fiatal éveiről, kora ifjúságáról s családi hátteréről a tudománytörténet lapjaira érthetően keveset jegyeztek föl. Annyit azért távirati stílusban rögzítettek, hogy a Szladitsok, valamikor, jó darab idővel korábban, a délvidékről költöztek át az ország északi tájaira.^[8] S tudható volt az is, hogy a fáma szerint hősünk – s Imre testvére – anyai ágon ausztriai kismemesi gyökerekkel büszkélkedhetett.

Atyját szűkebb pátriájában előbb a séllyei szolgabírói hivatal írnokaként,^[9] utóbb a pozsonyi Külső járásban esküdtként ismerték meg.^[10] A kiegyezést követő igazságügyi reform eredményeként az igazságszolgáltatás apparátusához csatlakozott, hogy aztán a malaczkai járásban aljárásbíróként tarthassák számon.^[11] Minthogy azonban a családfő korán eltávozott az élők sorából, így félárva gyermekeinek nevelése a szűkebb s tágabb családra hárult.^[12]

Az ifjabb Szladits Károly középiskolás éveiben a pozsonyi katolikus főgimnázium padjait koptyta. Ugyanekkor barátkozott meg az idegen nyelvekkel, az angol, a némettel és a franciával. De a gyorsírás hasznával is tisztába jött,^[13] hiszen ezidőtájt sajátította el a betűvetés e célorientált módját. Gimnáziumi tanulmányait – három esztendő kivételével – kiemelkedő sikerrel, osztályelsőként teljesítette,^[14] szerepléseivel pedig részt vállalt az intézmény különböző kultu-

[6] Tóth, 2009, 6.

[7] Életpályájára és szakmai működésére ld. Vékás, 2018, 72-77., ill. Hamza, 2016, 86-89.

[8] Az idősb Szladits Károlyról talán a legelső – nyomtatásban is fellelhető – tudósítás mint a pozsonyi katolikus főgimnázium segélyegyletének egyik alapító tagjáról tett említést. Ld. Pozsonyi kir. kath. főgymnasium értesítője az 1867/68 évről, 1868, 29.

[9] Közhasznu és mulattató nemzeti vagy hazai kalendárium..., 1859, 60.

[10] Politikai Ujdonságok, 1861. december 4., 776., ill. Sürgöny, 1861. november 30., 2.

[11] Magyarország tiszti cím- és névtára, 1873, 1874, 267. (A továbbiakban: Mtcn.) Malaczka járásában egyébként Bitschányi István bírót Havlák János és Szladits Károly albíró segítette munkájában.

[12] Egyik forrásunk külön is megemlíttette nagybátyját – Gutller Jánost –, aki félárván maradt rokonát a gyorsírás mesteriségének titkaiba vezette be, s hogy a kis Károly jó tanítvány lehetett, azt bizonyította, hogy jártasságát e téren több pályadíj elnyerésével nyomatékosította. Ld. Digitalizált Törvényhozási Tudástár: Szladits Károly.

[13] A gyorsírás stratégiai jelentőségére ld. A nagyszombati Kath. Érseki Főgimnázium értesítője, 1897, 9-10.

[14] Már elsőként mint az egyik legkiválóbb tanuló tűnt ki, s a továbbiakban is holtversenyben csupán egy-egy esztendőben osztotta meg elsőségét másokkal, így például 1887-ben Teller Miksával, Teller Ede édesapjával, későbbi kollégájával a Jogtudományi Közlöny szerkesztőségében (ld. A Pozsonyi Kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1881/82. évben, 1881, 175.; A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1887/88. iskolai évről, 1888, 76.). Kiemelést érdemelhet, hogy hetedikes és nyolcadikos tanulóként egy-egy alkalommal még további elismerésben is részesült az eminens diák, Szladits Károly. A Vallás- és Közoktatási Minisztérium ugyanis mind a két esztendőben – vagyis 1888-ban és 1889-ben – a Pásztéry-féle alapítvány kamataiból 67-67 forintot utalt ki részére (ld. A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1888/89. iskolai évről, 1889, 73., ill. A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1889/90. iskolai évről, 1890, 62.).

rális rendezvényein,^[15] s kétség sem férhetett ahhoz, hogy mint afféle eminens diákok,^[16] a jóhírű s nagy tanáregyéniségeket sorai között tudó pesti jogtudományi karon tárt karokkal várták.^[17] Egyetemi tanulmányainak éveiben olyan nyírára kimagaslott társai közül, hogy 1895-ben, midőn hosszú szünet után ismét kitüntetéses doktorokat avattak a pesti egyetemen,^[18] Hegedüs Lóránttal – a későbbi pénzügyminiszterrel – együtt avatták „sub auspiciis regis” doktorrá.^[19] Elmélyülve a jogtudományokban, mindenekelőtt a civiljog „eredeti erejű” művelőjének, Grosschmid Béninek^[20] hatására, a dologi és kötelmi jog összefüggéseit vizsgálta. Ám azt külön is illendő hangsúlyozni, hogy már hallgatóként is a testben és lélekben egyaránt hatalmas professzor tanártársa, Szász Schwarz Gusztáv csillogó intellektusa ugyancsak befolyással lehetett rá.^[21]

Ám a két szellemóriás vonzásában, doktori értekezésének témaválasztásakor s tételeinek kimunkálásakor inkább a mesterévé fogadott Grosschmid szellemi hatását lehet hangsúlyosan kimutatni. Dolgozatának végleges formába öntésekor egyébként annak „*Az alanyi magánjogok rendszertanához*” címet adta,^[22] s az megvédésének évében az ország egyik, ha ugyan nem a legtekintélyesebb szakfolyóiratában, a *Jogtudományi Közönyben* napvilágot is látott.^[23]

[15] Így 1882-ben, az igazgató névnapján rendezett ünnepségen Eötvös József „Mohács” című versét szavalta el. Ld. A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1882/83. tanévben, 1883, 54-55.

[16] Szladits 1888-ban másodmagával – Teller Miksával karöltve – jeles eredménnyel „éretteknak nyilvánítottak.” Ld. A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1888/89. iskolai évről, 1889, 76.

[17] Ez idő tájt a tanári kart erősítette – többek között – Grosschmid Béni, Hajnik Imre, Hoffmann Pál, Kautz Gyula, Kerkápoly Károly, Plósz Sándor, Pulszky Ágost, Timon Ákos, Vécsey Tamás és Wlassics Gyula nyilvános rendes tanárok, vagy a rendkívüli tanárként működő Fayer László és Pikler Gyula, de még a magántanárok között is olyan nevek szerepeltek, mint Schwartz Gusztáv, Kmetty Károly és Balogh Jenő (ld. Mtcn, 1892, 364-365.). A fentiekén túl, Szladits Károly közéjük sorolta még „markáns, erőteljes, tudós egyénisége” okán Kovács Gyulát s Concha Győzöt is. Ld. Szladits, 1944, 3.

[18] „A legkegyelmesebb királyi védnökség” alatti doktorrá avatások előtörténetére ld. Pesti Napló, 1895, 7., ill. legújabban: Hamza – Hoffmann, 2014, 152-157.

[19] A „promotio sub auspiciis Regis” intézményének „rendszeres” felújítását – az uralkodó jóváhagyásával – Csáky Albin kultuszminiszter rendelte el. Ld. Religio, 1893, 48., ill. Pesti Hírlap, 1895, 6., továbbá Ország-Világ, 1895, 672.

[20] Zlinszky, 2000, 491.

[21] Asztalos, 1984, 76.

[22] Hamza – Sándor, 2014, 45.

[23] Szladits, 1895, 334-335. Az írás színvonalát jól jelezte, hogy arról, de magáról a szerzőről is, vitacikkében Katona Mór részletesen, de alapvetően elismerően szólt. „Mindent összefoglalva, elismeréssel kell adóznunk a nem rég szigorlatozott cikkíró kritikai elme-éle, éles analízis képessége és széles látó köre iránt.” (Katona, 1895, 353.). A dolgot értékelő fiatalabb pályatárs, Nizsalovszky szerint pedig Szladits már egy kész tudós „teljes fegyverzetében” lépett a szakmai nyilvánosság elé. Ld. Nizsalovszky, 1956, 271.

II. AZ IGAZSÁGÜGYI TÁRCA ALKALMAZÁSÁBAN

Pályáját, mint a gyakorlat iránt fogékony fiatalember, a jogalkalmazásban kezdte meg. Még az ünnepélyes doktorrá avatást megelőzően, 1894-ben a VI. kerületi járásbíróságra nyert gyakornoki kinevezést,^[24] egy esztendővel később pedig – immár jogtudorként – az igazságügyminiszter a fővárosi törvényszék aljegyzői székébe helyezte.^[25] A jogesetek világától azonban jó sorsa hamar elszóltotta, 1897-ben a minisztériumba rendelték be, ahol is a VI. osztály keretén belül a törvényszerkesztésben való – elsősorban a polgári törvénykönyv pennázására létrehívott bizottságban^[26] – közreműködést tették feladatává.^[27] Hivatali működésében – bizonnyal Grosschmid munkásságához kapcsolódóan – eleinte elsősorban a házassági köteléki és vagyonjog kérdéseinek szentelte figyelmét; publikációi s előadásai is e tárgyban születtek.^[28] A Polgári Törvénykönyv 1900-ra elkészült változatának kálváriája után azonban tevékenységi köre kiterjedt. Részesévé vált a biztosítási ügy jogi reformján munkálkodó grémiumnak,^[29] majd az egyesületi jog civiljogi vetületeinek szentelte figyelmét,^[30] de állást foglalt – méghozzá Garami Ernővel egybehangzón – a munkásokat betegség és baleset esetére biztosító törvényjavaslat vitájában is,^[31] s kirándulást tett a kellékszavatosággal összefüggő jogterületen is,^[32] s markáns véleményt fogalmazott meg a munka világát eminens módon átrajzolni hivatott ipartörvény-tervezet ügyében.^[33]

[24] Mtcn, 1894, 484. Itt – vele együtt – öt joggyakornokot tartottak nyilván.

[25] Igazságügyi Közlöny, 1895, 374.

[26] Ekkor itt „segédtagnak” titulálva, Kolosváry Bálinttal egyetemben, számítottak a munkájára (Büntetőjog Tára, 1897, 97.). Egy esztendővel később a minisztériumban fogalmazóvá léptették elő, s ezzel párhuzamosan a budapesti IV. kerületi járásbírósnál nyert albrói kinevezést. Ld. Igazságügyi Közlöny, 1898, 347.

[27] A „központi igazgatáshoz berendelt összes alkalmazottak” listáján Szladitson kívül számos ismert szakember neve szerepelt. Magánál a VI. ügyosztálynál, vagyis „az igazságügyi törvények előkészítésére” megbízott részlegnél három kúriai bíró mellett alkalmazták Illés Józsefet, a pesti jogi kar későbbi neves jogtörténész professzorát is. Rajtuk kívül például a XX. század első évtizedében ugyancsak itt foglalkoztatták Osvald Istvánt, Vámbéry Rusztemet, Berinkegy Dénest és Töreky Gézá. Ld. Mtcn, 1897, 852.; OGY-KI-1901-1906. XXXIV. k. 137-140.

[28] 1896-97-ben a Jogtudományi Közlöny három cikket is közzétett, melyekben „a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tcz köréből” felmerült kérdésekre kereste a választ. 1897 végén, a jogászegyletben a „a házastársak közti közszerzeményről” tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást. Ld. Pesti Hírlap, 1897, 13.; Pesti Napló, 1897, 10.

[29] Magyarország, 1900, 9.

[30] E tárgyban írott tanulmánya a Magyar jogászegyleti értekezések 25. kötetében is megjelent. Ld. Budapesti Hírlap, 1902a, 9.; Magyarország, 1902, 9.

[31] Népszava, 1906, 3-4.

[32] Jogtudományi Közlöny, 1907, 69.

[33] Az Ujság, 1909, 22. A munkásügy jogi szabályozása kérdésében ezt követően cikksorozata jelent meg az 1910-ben alapított szociálpolitikai folyóiratban, a Munkásügyi Szemle hasábjain, ami később ennek bővített kiadásában, önálló kötetben is napvilágot látott. Ld. Szladits, 1910a, ill. Szladits, 1910b.

Elméleti, s azzal szorosan összefüggő törvényszerkesztői tevékenységének első évtizedében, álláshelyét tekintve, a főváros IV. kerületi járásbíróóságán albíróként, majd később, 1909-ig a pestvidéki királyi törvényszéki bíróként jegyezték.^[34] Minisztériumi foglalkoztatása s az ott korábban meghatározott feladatai – miközben papíron a későbbiekben a szegedi ítélőtáblához helyezték át,^[35] majd ennek utána a tárcánál miniszteri osztálytanácsossá léptették elő – professzori kinevezéséig lényegében mit sem változtak.^[36] A tárcánál töltött évek alatt nem csupán a hivatali ranglétrán haladt előre, hanem mind erőteljesebben hasznosították ismereteit a huszadik század első évtizedében a „részben újjáalakított kodifikációs bizottságban, ahol az öröklési fejezetek egyik kidolgozója” lett.^[37]

Balogh Jenő, a kitűnő jogtudós minisztersége idején magánjogi ügyekben a tárca vezetése mind gyakrabban igényelte – nyilvánosan is – a magánjogi egyeztetések alkalmából szakmai tanácsait.^[38] Ezek után aligha okozott meglepetést, hogy a kormány támogatásával Ferenc József is méltónak ítélte arra, hogy számára és utódai részére nemesség adományozásával ismerje el sokirányú ismereteit s kiemelkedően áldozatos munkáját.^[39]

Az első világháborút követően azután – igaz, a minisztériumi kötelektől s a hivatali korlátoktól immáron mentesítve – „tudományos irányítója”,^[40] s tán egyik legfontosabb fogaskereke lett az időközben magánjogi törvénykönyv-tervezet néven ismertté vált, civiljogi plánus szövegén munkálkodó munkaközösségnek.^[41] Az 1928-as esztendőre véglegesített szöveget, kodifikátori munkásságának igazi gyöngyszemét, a hivatalos Magyarország,^[42] a szakma és a kortársi közvélemény olyan alkotásként tartotta számon, mint ami – még ha az meg is rekedt a törvényhozás útvesztőjében – „a magyar polgári jogot hosszú időn át alapvetően” befolyásol-

[34] Kinevezésére 1902 tavaszán került sor (Pesti Napló, 1902, 12.). A hivatalos szakközlöny tanúsága szerint 1907-ben a „hetedik fizetési osztályba sorolták”. Ld. Igazságügyi Közlöny, 1907, 1.; Mtcn, 1909, 433.

[35] Mtcn, 1910, 450.

[36] A kinevezéssel együtt Ferenc József „miniszteri tanácsosi címet és jelleget” adományozott Szladits Károlynak. Ld. Igazságügyi Közlöny, 1914, 75.

[37] Az 1913-ra elkészült plánus öröklési joggal kapcsolatos passzusait Barna Ignác minisztériumba bementelt kúriai bíróval közösen munkálta ki. Ld. Ügyvédek Lapja, 1913, 7.; Az Ujság, 1913, 2.; Vékás, 2018, 74.

[38] Ez történt egyébként a Tisza Istvánnal azonosított, de Balogh Jenő által véglegesített sajtótörvény-tervezetről a szakszervezetekkel folytatott előzetes konzultáció alkalmával is. Ld. Népszava, 1913, 7.

[39] Az államfő neki, „valamint törvényes utódainak”, „Dunaszerdahelyi” előnévvel magyar nemességet adományozott. Ld. Budapesti Közlöny, 1916, 2.

[40] Nizsalovszky, 1956, 273.

[41] 41 MádL, 1960, ill. Budapesti Hírlap, 1938, 13.

[42] „A Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslatának előkészítése és szerkesztése terén kiváló buzgalommal és odaadással teljesített értékes szolgálataiért a csillaggal ékesített II. osztályú magyar érdemkereszt” kitüntetésben részesült. Ld. Egyetemi beszédek, 1928-1929, 1928, 8.

ta.^[43] Szladits Károly mentségére azonban szükségtelen bármit is felhozni, hiszen legkevésbé sem rajta múlt, hogy a monumentális munka nem vonulhatott be a „Corpus Juris” lapjaira. A kortársi jogtudomány legjobbjainak szakmai erőfeszítései mégsem voltak eredménytelenek. Negyven év múltával, amikor az országgyűlés 1959-ben végül elfogadta az első Polgári Törvénykönyvet, akkor azon Szladits Károly keze munkájának lenyomata az avatott szem számára jól kivehetően láthatóvá vált.^[44]

III. SZLADITS KÁROLY, A MAGÁNJOGTUDOMÁNY „ÁLLÓCSILLAGA”

A magánjog tudományának hazai története azidőtájt már harmadik jelentős korszakához érkezett, midőn Szladits Károly a tudományterület művelésébe fogott. Kortársainak derékhadja ekkor már jócskán meghaladta a történeti iskolán pallérozódott, s leginkább Frank Ignác nevével fémjelzett irányzatot, de számosan megkülönböztették magukat Szászy-Schwartz Gusztáv^[45] vagy a legendássá magasodott Grosschmid Béni munkásságának fő áramlataitól.^[46] Hősünk ilyen körülmények között indult el ígéretes tudományos pályáján, s első lépeteit igazítva rögtön önálló és saját irányt jelölt ki magának.

Tudományos működéséről s irodalmi munkásságáról hevenyészett leltárt készíteni még a magánjog avatott művelői számára is nehéz és „fáradtságos” feladat lehetne. Majdani életrajzírója monografikus igényű célokat követve, tudománytörténeti megalapozottsággal is csak hosszú évek áldozatos munkájával vállalkozhatna erre a siker reményében.^[47] Annyi azonban bizonyos, Szladits Károly gazdag tudományos munkássága lehet a magyarázat arra, hogy a jeles tudós életműve fölött szemlélt tartó szerzők – miközben valamennyien a legnagyobb elismeréssel méltatták a mester tudományos teljesítményét – abban sem tudtak megegyezni, hogy melyik munkájára, kötetére aggassák a „megkerülhetetlen mestermű” epitheton ornansát.^[48]

[43] A magánjogi kódexről, tíz szűk esztendővel annak véglegesítése után, Vázsonyi János, az igazságügyi tárca 1937/38. évi költségvetésének vitájában mondta el, hogy az „a legkiválóbb magyar magánjogász, Szladits Károly egyetemi tanár munkája, feltétlenül csak díszére válhat annak a magyar törvénytárnak, amely a múltból igen kitűnő és nagyszabású igazságügyi alkotásokat mondhat magáénak”. Ld. Képviselőházi napló, 1936, 205.

[44] Nizsalovszky, 1956, 273.

[45] Hamza, 2001, 1491. Jóllehet, Szászy-Schwartz munkássága Szladitsra kimutatható hatással volt (Hamza-Sándor, 2014, 47.). Őt „igazi nagy pandekta-jogásznak” nevezte, s a római magánjogra vonatkozó alapvetésével teljesen egyet értett.

[46] Ezekkel szemben Szladits Károly Grosschmid Bént egyenesen mesterének tekintette. Ld. Hamza, 2014, 47.

[47] E tételünk még akkor is helyénvaló lehet, ha figyelembe vesszük a Szladits Károly munkásságát rövidebben, vagy akár részletesebben taglaló legutóbbi írásokat. Ld. erre: Vékás, 2018; Hamza – Sándor, 2014.

[48] Jelzéseként értékelhető, hogy Asztalos László ebben a kérdésben egyáltalán nem foglalt állást. Helyette Eörsi Gyulát idézte, aki Szladits „Vázlatát...” méltatta, s azt, mint „mintaszerű tankönyvet” dicsérte, valamint a „Nagy-Szladits” jelentőségét hangsúlyozta. Ld. Asztalos, 2014, 89.

Nizsalovszky Endre voksát az öt kiadást megélt „A magyar magánjog vázlatára” tette. S bár igencsak dicsérő szavakkal szólt a Grosschmid nagy műve, a „Fejezetek kötelmi jogunk köréből” címen híressé vált munka újbóli kiadásához^[49] írt, illetve íratott, két kötetre rugó glosszák gyűjteményéről, a mérleg nyelve nála mégis a „Vázlat...” felé billent.^[50] Választását indokolva arról értekezett, hogy abban „... a magyar magánjog tárgykörén belül nem maradt kérdés, amelyhez a tudományos vagy gyakorlati igénnyel hozzányúlni kívánó a megoldás alapvetését... meg ne találta volna”.^[51]

Vékás Lajos akadémikus, aki az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara alapításának megünneplésére rendezett konferencián, 2017 februárjában, előadásának alanyául és tárgyául Szladits Károlyt és magánjogi iskoláját választotta, úgy vélekedett, hogy az iskolateremtő professzor „tudományos pályájának csúcsa, »*magnum opusa*« az általa szerkesztett, s részben általa is írt hatkötetes magánjogi kézikönyv”.^[52] Ez a munka – amint azt külön is aláhúzta – „a magyar polgári magánjog máig legjelentősebb tudományos igényű összefoglalása”.^[53] A vállalkozás első, általános részében a professzor három évtized katedrán eltöltött munkájával a maga teljességében és történetiségében bonthatta ki a stúdiumára vonatkozó nézeteit. Elhatárolódott a jog és gazdaság viszonyrendszerét illetően a leegyszerűsítő vulgár, vagy nem is csak vulgármarxista tételektől, de vitába szállt e tárgyban magával Stammlerrel is. A magánjog alapelveiről vallott nézetei a jelenben is ható érvénnyel bírnak. Vallotta, hogy a civiljog XX. századi metamorfózisa, a növekvő „közületi ellenőrzés és irányítás” dacára, s annak ellenére, hogy a magánjogon belül a szociális szempontok érvényesülése mind erőtelje-

[49] Grosschmid, 1932-1933.

[50] Megjegyezzük, hogy ezt az álláspontot képviselte 1948-ban Kolosváry Bálint akadémiai rendes, illetve Szász István levelező tag is. Ld. MTA Tagajánlások, 1948, 18.

[51] Nizsalovszky, 1956, 271-72. A kitűnő pályatárs, aki 1943-ban hősiüktől átvette a magánjog oktatását, elődje háború utáni munkásságát mérlegre téve, két, az Akadémián elhangzott előadásáról is elismerően nyilatkozott. Úgy vélte, hogy azok közül különösen a második, amelyben az erkölcsi elvek bírói gyakorlatban való érvényesüléséről értekezett, Szladits professzor életművében „kiemelkedő... zárókövet” jelentett. Nizsalovszky professzor erről már tíz esztendővel korábban is hasonlóképpen nyilatkozott, mondván, hogy Szladits Károly „... vázlata dicsekedhetett azzal a csodálatos sajtósággal, hogy a jogász közvélemény csálhatatlan ítélete szerint aránylag kis terjedelme ellenére »minden« benne volt, amit akár ügyvédi vizsgára készülők, akár ügyvédi, vagy bírói pályán tevékenykedők keresett.” Ld. Nizsalovszky, 1946, 97.

[52] Szladits, 1941. Indokolt megjegyezni, hogy az első kötet 1938 és 1941 között négy külön füzetben is megjelent. Ezzel a munkával a professzor vezette munkaközösség a Fodor Ármin szerkesztésében kiadott – korábbi, 1899 és 1905 között napvilágot látott – hasonló tárgyú öt kötetes munkától vette át a stafétabotot. Ld. erre: Fodor, 1899-1905.

[53] Vékás, 2018, 75. Kiemelést érdemelhet, hogy 1943-ban, amikor is az Akadémia három levelező s négy rendes tagja Szladits Károly rendes taggá történő megválasztását hozták javaslatba, maguk is e mű jelentőségét húzták alá, mondván: „Különösen említenünk kell a Grill-cég kiadásában legújabban megjelent nagy magyar magánjogot, melynek szerkesztési munkálatait vezette s több kötetnyi terjedelemben ő maga dolgozta fel és írta meg a nagy mű jelentékeny részét.” Ld. Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások 1943-ban, 1943, 15.

sebben tetten érhető, nem hozhat érdemi áttörést.^[54] Mindezek ellenére ugyanis „a magánjog... mindig szükségképpen individualista jogrend marad, mert hiszen célja a magánérdekek összeütközésének igazságos kiegyenlítése”.^[55]

E sorok írójának – szétfeszítve az egyébként rá is kötelező erővel ható tudománytörténet szigorú abroncsait – joghistorikusként elismeréssel kell szólnia a „Nagy-Szladits” első kötetének harmadik fejezetéről, amelyben a jogtörténetben járatos szerző^[56] több mint hatvan oldalon keresztül mutatta be az európai^[57] és a hazai civiljog fejlődésmenetét.^[58] A kontinens magánjogi épületének kialakításáról megkomponált tablóját a jogi komparatiztika eszköztárának segítségével festette meg, míg a civiljog hazai évszázadainak krónikáját – gazdag irodalmi forrásokra hagyatkozva – négy korszakon át hozta közelebb olvasói számára.

A jogtörténésznek elnézhető tán még az is, hogy a tudós professzor munkásságából egyik nagy hatású – ám kitüntetetten a joghistória terrénumára eső – másik fontos írására, s annak máig érvényes megállapításaira külön is felhívja a figyelmet. Az Illés József tanári működésének 40. évfordulója alkalmából megjelentetett emlékkönyvbe írt, s „A magyar magánjog jellegváltozásai az utolsó száz év alatt (1840-1940)”^[59] címen napvilágot látott tanulmányában az iskolateremtő tanár azt emelte ki, hogy az általa vizsgált korszakban a jogterület fejlődésére elsősorban külföldi hatások nyomták rá a bélyeget, ám a hazai judikatúrának köszönhetően ez a magyar jogrendszer egységét nem bontotta meg. Erről szólván azt is aláhúzta, hogy ennek a bírói gyakorlatnak tudható be az is, hogy a magyar civiljogban a huszadik század első felében érzékelhetően jelen volt a „szociálisabbá válás” érvényesülése, nem különben a méltányosság és a gyengébb fél védelmének tendenciái.^[60]

Hamza Gábor professzor, Szladits életművének gazdag termését felviláglantva, nem a „magnum opus” megcímkezésével foglalatzkodott, hanem rögtön sorba állította azokat a műveket, amelyekkel szerzőnk örökre beírta nevét a magyar jogtudomány történetébe.^[61] Ám ezek említésén túl, az iskolateremtő professzor hazai és nemzetközi sikereinek titkát kutatva azt emelte ki, hogy

[54] A XX. század első felének magánjogáról ld. bővebben Harmathy Attila – közeljövőben megjelenő – „Szladits korának polgári jogáról” címen megjelenő szintézisét.

[55] Idézi: Vékás, 2018, 76.

[56] A professzor jogtörténeti érdeklődése pályakezdésétől kezdve tetten érhető volt. Ld. erre: Szladits, 1903, 348-351.

[57] Szladits, 1941, I., 42-63. A jogtörténet terrénumára tett kirándulását Szladits külön is megindokolta: „... a magyar magánjog történeti kialakulása nem pusztán jogtörténeti, hanem egyúttal tételes jogi jelentőségű.” Ld. Szladits, 1941, I., 64.

[58] Szladits, 1941, I., 64-105.

[59] Ld. erre: Eckhart – Degré (szerk.), 1942, 492-495.

[60] E körben okkal jegyezte meg Harmathy Attila, hogy mindezek erősödtek meg „az első világháború, majd a gazdasági válság után, amikor a bírói gyakorlat olyan intézményeket alakított ki, mint a gazdasági lehetetlenülés, a gazdaadós-védelem szabályai.” Ld. Harmathy, 1999, 5.

[61] Hamza, 2014, 48.

benne megvolt a tudósi rendszerező képesség,^[62] a fogalomalkotás talentuma s az az írásművészet, amellyel közérthetővé tette a legbonyolultabb tudományos tételeket is. Tiszta, világos s európai kitekintésről árulkodó eszmerendszere elismerést szerzett a pesti katedrának s a hazai jogi tudományosságának párizsi és londoni előadásaisal.^[63]

A francia fővárosban tett látogatásakor előbb a kötelmi jog fejlődési irányáról szólt, majd egy másik alkalommal „az 1928-ban elkészült magyar polgári törvénykönyv-javaslatot” ismertette.^[64] A ködös Londonban, ahova, mint írták, „csak a legritkább esetben szoktak külföldi állampolgárokat meghívni” pedig egy esztendő múltával tartott nagy érdeklődéssel kísért előadásokat.^[65] Az első alkalommal „Anglia legelőkelőbb nemzetközi jogi társaságában, a Grotius Society-ban”,^[66] majd másodjára a londoni Egyetem filiáléjában, a „London School of Economics” hallgatósága előtt bontotta ki a magyar szokásjog és az angol precedensjog közötti hasonlóságokat.^[67]

A nemzetközi szinten kivívott reputációját jól mutatta, hogy a világban Magyarországról az első tíz legismertebb jogász között emlegették.^[68] Magas presztízsét a kontinens kortársi közvéleménye is igazolta. A harmincas évek közepén ugyanis egy Londonban közzétett nemzetközi Who's who-ban hősünkről, mint magyar jogi hírességről Balogh Jenő, Csekey István, Faluhelyi Ferenc, Illés József, Vámbéry Ruzstem és Wlassics Gyula társaságában tettek említést.^[69]

Természetesen a hazai tudományosság első számú szentélyében – a Magyar Tudományos Akadémián – is elfoglalta az Őt megillető helyet. Egyetemi tanárságának tizenöt éves fordulóján érte az a jól megérdemelt megbecsülés, hogy jeles tudóstársak ajánlására akadémiai levelező tagságra érdemesítették.^[70] Az ezt lehetővé tevő előterjesztésben, amit Finkey Ferenc, Illés József, Kolosváry Bálint és Moór Gyula látott el kézjegyével, nevezettek Szladits Károlyról, mint „... a magyar magánjog legkiválóbb és legelismertebb tudományos kutatóinak”

[62] A mester e képességét emelte ki Eörsi Gyula is, Szladitsot nagy rendszerezőként aposztrofálta, akit nagy rendszerezővé éppen az avatta, hogy a rendszernek nem tulajdonított „mindenféleleti jelentőséget.” Idézi: Asztalos, 2014, 89.

[63] Erről írt a professzor tanári jubileuma alkalmából Beck Salamon is: „Szladits sprach als Gastredner fremder Universitäten und wissenschaftlicher Verbände in Paris und London. Bei solchen Anlässen wiegt die Persönlichkeit des Gelehrten, er ist aber gleichzeitig Vertreter, Delegierter des Vaterlandes, der vaterländischen Kultur.” Ld. Beck, 1938, 27.

[64] Ennek kapcsán – hazatérte után – arról számolhatott be, hogy a párizsiak felfogása „szerint is jól oldódnak meg olyan kérdések, amelyek náluk még csak forrásban vannak”. Ld. Az Est, 1936, 12.

[65] Az Est, 1937, 15.

[66] A nagy sikerű bemutatkozás végeztével az ülésen elnöklő Lord Alness mondott köszönetet „az értékes és érdekes előadásért”. Ld. Pester Llyod, 1937, 6., ill. Pesti Napló, 1937, 12.

[67] Pesti Napló, 1937, 12.

[68] Hamza – Sándor, 2014, 50.

[69] Ld. erre: The International Who's Who, 1935. Szemlézte: Gyalus, 1936, 49-53.

[70] Az akadémia tagjainak sorába a „Jogszabály és bírói ítélet” című székfoglalója után léphetett. Ennek rövidített, sajtó alá rendezett változatát ld. Szladits, 1933, 141-142.

egyikéről emlékeztek meg.^[71] Bő évtizeddel később pedig ugyanitt rendes taggá is választották,^[72] jóllehet székfoglaló beszédét a kaotikus évek miatt csupán a háborút követően mondhatta el.^[73]

IV. AZ ISKOLATEREMTŐ TANÁR

Szladits Károly a jogi ismeretek közvetítésének munkájában – némileg ironikus módon – nem az alma mater előadótermeinek egyikében, hanem a községi közigazgatási tanfolyamok előadójaként mutatkozott be.^[74] A helyi adminisztráció kulcsszereplőinek, a községi jegyzőknek pallérozására szánt kurzusok számára 1902-ben közrebocsátotta már hivatkozott tankönyvét,^[75] amely kiadásról kiadásra gazdagodva vált a jogi szakkönyvek listáján a legolvasottabb, s generációkról generációkra nagy haszonnal forgatott munkává.^[76]

Pár év múltával a jogi oktatásba is bekapcsolódott, olyannyira, hogy 1907 végén, a Budapesti Egyetem Jog- és Államtudományi Karán „magyar magánjogból” egyetemi magántanári képesítést szerzett.^[77] Szűk évtized múltával aztán, a katedrán töltött éveknél s tudományos munkásságának eredményeként, az államfő 1917-ben rendes, nyilvános tanárrá nevezte ki,^[78] s ezzel jogosultságot nyert a magyar és az ausztriai magánjog főkéllégiumi tárgy előadásainak megtartására.^[79]

[71] Tagajánlások, 1930, 17-19. o.

[72] Ez alkalommal az ajánlást Kolosváry Bálint, Angyal Pál, Fellner Frigyes, Illés József rendes tag mellett Kuncz Ödön, Marton Géza és Nizsalovszky Endre levelező tag jegyezte. Ld. MTA Tagajánlások, 1943, 15., ill. ld. még erre Pesti Hírlap, 1943. május 16., 4.; Ellenzék, 1943. május 17., 5.; Nemzeti Ujság, 1943a, 12.

[73] Ez alkalommal Grossmich Béné munkásságára, s különösen mestere kötelmi jogot érintő fejtegetéseire hívta föl a figyelmet. Ld. Nizsalovszky, 1956, 272.

[74] A községi közigazgatási tanfolyamok megszervezéséről, a jegyzők ismeretanyagának gazdagítását szem előtt tartva, az 1900. évi XX. tc. gondoskodott. Ld. erre: Hencz, 1976, 823., ill. Csizmadia, 1971, 615. A két féléves, s heti 24 órában végzett képzés keretében a magánjog – a 90.000/1900. B.M. rendeletből következően – hangsúlyos helyet foglalt el. A stúdium keretében – az első szemeszterben tartandó, háromórányi időkeretben – a kurzusért felelős tanártól elvárták, hogy „az osztrák polgári törvénykönyv érvényben álló rendelkezéseire” figyelemmel adja a dologi, kötelmi, család- és örökösödési jog vázlatát, míg „a váltó- és kereskedelmi jogból, a csődjogból és a bányajogból” csupán a „legszükségsébb tudnivalók” ismertetését tűzték ki célul. Ld. Belügyi Közlöny, 1900, 345.

[75] Továbbiakban: „Vázlat...”.

[76] A munkát a szélesebb nyilvánosság már a kezdetektől is kedvezően fogadta. A Budapesti Hírlap – névtelen – kritikusa a sikert azszal magyarázta, hogy a szerző, „aki sub auspiciis regis lett doktor, sub auspiciis scientiae lett tankönyvíró... a szabatos gondolkodás és világos stílus” mellett rendelkezett „a földolgozandó tudománynak.. minden részletre kiterjedő, átható” ismeretével. Ld. Budapesti Hírlap, 1902b, 9.

[77] A m. kir. vallás- és közoktatási miniszter” az erről szóló – 1907. december 17-én kiállított 144439n számú – képesítést 1908 januárjában hagyta jóvá. Ld. Hivatalos Közlöny, 1908, 24.

[78] Erről később azt nyilatkozta, hogy rendes tanárrá történő kinevezésével pályája „betetőzését” érte el. Ld. Budapesti Hírlap, 1935, 12.

[79] Hivatalos Közlöny, 1917, 29. A kinevezés a miniszteri tanácsosi cím és jelleg „épségben tartásával” történt meg. Szladits Károly főkéllégiumainak egyikét egyenesen a „magyar magánjog, tekintettel az osztrák polgári törvénykönyvre” címen hirdette meg. A stúdium elnevezésének magyarázatára ld. Vékás, 2018, 74.

A szélesebb nyilvánosság a régi-új tanárt várakozással s egyben megalólegezett bizalommal fogadta. Az egyik tekintélyes napilap, a Pesti Napló a kinevezéstől az intézmény népszerűségének helyreállítását várta, midőn arról írt, hogy Szladits „tudományos készültségével és feltétlen jóhiszeműségével... elüt azoktól a tanártársaitól, akik a közelmúltban oly ellenszenvenné tették a jogi kar karakterét”.^[80]

S valóban. Jogtanári működését a kezdetektől a diákközpontúság s az előadandó stúdium látható és érzékelhető szeretete hatotta át. Egyéniségének közvetlensége s a hallgatóság érdeklődő körei iránti szeretete lehetővé tette számára, hogy a legtehetségesebbeket maga köré gyűjtve valódi iskolát teremtsen.^[81] Visszatekintve tudományos pályájának kezdeteire, Weltner Andor – a munkajog későbbi neves művelője – erről így vallott: „Kitüntetésszámba ment akkor, ha valakit felvettek Szladits Károly Magánjogi Szemináriumába, amelynek munkájában olyanok is részt vettek, akik már elvégezték az egyetemet. A szemináriumi tagság pedig elkötelezettséget jelentett a tudományos munka megkezdésére.”^[82] E tétel igazolására elég pusztán arra hivatkoznunk, hogy az évek múltával, a professzorral történő együttműködésnek köszönhetően többen a „mester” közvetlen munkatársaivá is lettek, így az ígéretes tudományos pálya előtt állók, kiknek sorát minden bizonnyal a korán elhunyt Villányi (Fürst) László, vagy Ujlaki Miklós nevével kezdhethetők.^[83]

A katedrán eltöltött éveinek harmadik fordulóját „a magyar jogásztársadalom... díszes vacsora keretében ünnepelte meg”.^[84] Pár hónappal korábban pedig akkori tanítványai, a harmincas évek derekának nemzedéke^[85] „Ünnepi dolgoza-

[80] A lap meglehetősen maliciózus írása, a Kar bonyolult boszorkánykonyhájára utalóan megjegyzi: „De Szladits tanársága nem a kar érdeme. A fakultás csak második helyen ajánlotta a magánjog új tanárát. És ha Szladits véletlenül nem miniszteri tanácsos, akkor alighanem a kar szürke jelöltje kapta volna meg a katedrát.” Ld. Pesti Napló, 1917, 10.

[81] Az iskola szűkebben és tágabban megrajzolható köreire ld. Vékás, 2018, 76-77.

[82] Magyar Tudomány, 1970, 797. „Talán nem is volt a szemináriumnak olyan tagja, aki később – kisebb vagy nagyobb mértékben – ne publikált volna.” – vallott Szladits Károly köréről az egyik résztvevő, az MTA akkor frissiben megválasztott levelező tagja, Weltner Andor.

[83] Ld. erről – többek mellett – a „Nagy-Szladitson” túl, a hármójuk neve alatt jegyzett, „Kötelmi jog” címen megjelentetett három kötetes segédkönyvet (Jogtudományi Közlöny, 1934, 144-145.).

[84] Magyar Országos Tudósító, 1938. Ez alkalommal, a főbírák és az akadémiai világ kiemelkedő reprezentánsai előtt, Kolosváry Bálint, a jogtudományok – Szladits után felavatott – „sub auspiciis Regis... doktora”, az Akadémia rendes tagja „nagyszabású beszédben méltatta Szladits Károly tanári, irodalmi és emberi jelentőségét.” Ld. Pesti Napló, 1938, 20.; Budapesti Hírlap, 1938, 13.; A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem almanachja, 1938-1939, 30.

[85] A kötet fiatal szerzői – mint azt a róla szóló egyik ismertetésben külön is kiemelték – dolgozataikban azt mutatták meg, hogy „az idők és a technika fejlődése a jogalkotásnak milyen új területeit nyitja meg, követelve az itt felmerülő kérdések jogtudományi tisztázását” (ld. Budapesti Hírlap, 1937). Kiemelendő, hogy Világhy Miklós a „tulajdonjog fenntartásáról” frott tanulmányával járult hozzá „az izléses könyv” sikeréhez. Ld. Nemzeti Ujság, 1937, 7.

tok” címen emlékkönyvvvel lepték meg a mindannyiójuk által tisztelt mestert.^[86]

„Alkotóképessége csúcspontján – mint írták – szeretet (...) vette körül minden magyar jogász nagyrabecsülésével övezve.”^[87] Ám hívei ragaszkodására igencsak rászolgált, hiszen hallgatói tanulmányait szeretettel segítette, s a legjobbakkal „akkor is fenntartotta... a személyes és tudományos összeköttetést, amikor az egyetemet elhagyták”.^[88] Ők alkották a Szladits-szeminárium baráti körét, ők, akik három évtizednél is több évfolyamból rekrutálódtak. „Szinte hihetetlen, hogy Szladits Károly még csak harminc éve működik a katedrán. Annyi jogásznemzedék került ki már kezei alól, a magánjog művelőinek, az elméleti és gyakorlati jogászoknak tömege hirdeti büszkén, hogy Szladits Károly tanítványa, (...) szinte megfoghatatlan, mint tudott ennyi lelkes hívet szerezni” – tette föl a költői kérdést a Pesti Napló szakírója, az ismert magánjogász, Nyulászi János.^[89]

Ám azok, akik életük mindennapjaiban a nagy professzor környezetéhez tartoztak, megtapasztalhatták kisugárzását, bölcsességét, emberségét, nyitottságát,^[90] s mai jelzővel szólván, európai stílusú habitusát, azok számára a tudós iránti ragaszkodásban nem volt semmi titokzatos.^[91] Egyikük, közülük tán a későbbiekben legismertebbé váló Világhy Miklós erről – némileg önvalomászerűen – így vallott: „Szladits Károly igazi tanító volt. Amikor 30 esztendőn keresztül nap mint nap felment a katedrára és végignézett a lábainál ülő sokaságon, az okosakon, s a kevésbé okosakon, a figyelmeseken és a kevésbé figyelmeseken, a szemében mindig megjelent a szeretet fénye, a tanár alapvető erénye.”^[92]

A mester ünneplésére pár esztendővel később még egy – bár nem a legszívemengetőbb – alkalom okán kínálkozott lehetőség.^[93] Akkor, midőn hetvenedik évét betöltötte, az öt szellemi vezéreként tisztelők, azok, akik az évek során „önkéntes munkaközösségben” tömörültek, újabb, a korábbival megegye-

[86] Erről tudósítván, a Nemzeti Ujság írta: „Aki Szladits Károly professzort ismeri, az tudja, hogy tanári működésének harmincadik évfordulója alkalmából aligha kaphatott volna kedvesebb ajándékot, mint legfiatalabb tanítványainak érdekes problémákat felvető és tárgyaló dolgozatait.” (IId. Nemzeti Ujság, 1937, 7.). A kiadvány szerzői gárdájára ld. Asztalos, 1884, 87.

[87] Sárffy, 1938, 16.

[88] Sárffy, 1938, 16.

[89] Pesti Napló, 1938, 13.

[90] Mindezeket jól jellemezte, hogy a köré csoportosulók rekrutációját világnézeti szempontok egyáltalán nem irányították. S mi több, a magánjogon túli tudományos érdeklődésűek is jól megfértek a többiekkel a szemináriumban. Beér Jánost – a pesti kar államjogi tanszékének későbbi vezetőjét – feltétlenül e halmazhoz sorolták. Ld. Állam és Igazgatás, 1966, 193.

[91] Ld. erre: Az Ujság, 1941, 11. Az alkalomról tudósító írás is erről értekezett magvasan: „Mint vérbeli pedagógusnak, igazi életműve...inkább abban a hatásban rejlik, melyet tudományos és emberi egyénisége és nem utolsó sorban stílusa tanítványaira gyakorolt. Le style, c'est l'homme: Szladits tömör és tartalmas, de azért világos és irodalmian könnyed stílusa honosította meg jogéletünkben azt az életszerű, de elméletileg is jól megalapozott gondolkodásmódot, amelynek jelentős része volt a magyar magánjog egészséges fejlődésében.”

[92] Világhy, 1956b, 154.; MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei, 1956-1958, 153-155.

[93] Pesti Hírlap, 1941, 5.

ző című kötettel jelentkeztek.^[94] Ennek köszönhetően, a dolgozataikat harminchétben még hallgatóként jegyzők körén túl, a mester további tanítványok munkáiban is örömét lelhetette.^[95] De ezen túl talán abban is, hogy őt, „a vizsgákról egyébként szigorú nevűnek ismert professzort,”^[96] a régi tanítványok egy szoborral lepték meg, „melyre magának az éppen száműzetésbe kényszerített Senecának ismert mondását vésték: »... multum dabis etiam si nihil dederis praeter exemplum.«”^[97]

Ehhez – nem kisebbítve az egykoron igencsak veszélyes életet élt római bölcsőtől vett idézet érvényét – halk szóval hozzátehetjük, hogy hősünk, gazdag irodalmi termésén túl, hatalmas energiákat szabadított föl a tudányszervezői feladatainak teljesítésekor. Áldozatos, mondhatni fáradhatatlan munkálkodásának eredményeként számos szakfolyóirat neki köszönhetette létét, vagy még inkább sikerét. Jegyezte ő a Jogászegyleti Értekezéseket,^[98] 1914-től szerkesztette a „Magánjogi Döntvénytárat”, 1921 és 1924 között a „Békejog és Békegazdaság” címen megjelentetett periodikát,^[99] s „az ő szerkesztésében jelent meg 1928-ban az 1901-1927. éveket felölelő »Magánjogi bírói gyakorlat« c. gyűjtemény.”^[100]

Szladits Károly hátrahagyott tanszékére egyébiránt – méltó utódként – Nizsalovszky Endre, a Karon előtte polgári törvénykezést tanító professzor nyert kinevezést.^[101] Ám az iskolateremtő hűsége a katedrához és munkaközösségéhez mit sem változott. S erre nyilvánvalóan jó oka volt. „Szép” kora ellenére, vagy még inkább azzal együtt, egyaránt büszke lehetett „fiatalos temperamentumára, és töretlen munkakészségére”. S ezeken túl sajátos iróniája is erőt kölcsönözhetett számára a mindenkinek nehezen megélhető éveket hozó, súlyos

[94] Ünnepi dolgozatok Szladits Károly egyetemi tanár 70. születésnapjára, 1941, 376., ill. Pesti Hírlap, 1941, 5.; Asztalos, 1984, 87. [76].

[95] A harminchetes szerzői kör többekkel kiegészült, így a kortársak találkozhattak Sárffy Zoltán, a később nemzetközi karriert befutó Zajtay Imre és ifj. Bogsch Árpád, vagy éppen Csanády György egyegy írásával is. Ld. Asztalos, 1984, 88.

[96] Népszerűségén a sokak által megtapasztalt szigor mit sem rontott. Vizsgáztatási módszeréről a napilapok hasábjain esetről-esetre színes kis írások születtek. Így a pesti liberálisok lapja, Az Ujság, amely egyébként hősünket, mint a „legszigorubb cenzorok” egyikét mutatja be, a radikális jobboldali Eckhardt Tíbor egyébként sikeres vizsgájának leírásához majdhogynem eposzi jelzőkkel élt. Szladits következetesen alkalmazott követelményeinek híre ez eset után még jó hét évtizeddel később sem halványult el. Rentoul Ferenc – az egykori „mezei” joghallgató, majd a ötvenes-hatvanas években a müncheni Szabad Európa Rádió főnöke – a mester vizsgáztatási metódusának majd egy fél hasábot szentelt. Ld. Az Ujság, 1926, 7., ill. Amerikai Magyar Népszava, 1997, 13.

[97] Pesti Hírlap, 1941, 5. Ld. erre: Hupka, 1911, 801.; Ünnepi dolgozatok Szladits Károly egyetemi tanár 70. születésnapjára, 1941, 376.

[98] A Magyar Jogász-Egylet folyóiratát Szladits Károly 1904-től szerkesztette. Ld. Budapesti Czim- és Lakásjegyzék, 1905, 624.

[99] E lap, amely „a békeszerződés által teremtett helyzet gazdasági következményeinek feltárását tűzte ki céljául”, 1921. októberében látott napvilágot. Ld. Magyar Gyáripar, 1921, 14.

[100] Ld. erre: Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások, 1930, 19.

[101] Nemzeti Ujság, 1943b, 6. Nizsalovszky korábban a debreceni jogi karon, majd a Műegyetem közgazdaságtudományi karán is működött.

időkben. Új státuszát, a korábbinál sokak szemében előlépést kevésbé jelentő élethelyzetét ugyanis – mint írták – „a maga tősgyökeres humorával intézte el...”. Mint mondta: „...nem leszek már rendes tanár. Ezzel szemben én leszek a pesti egyetem legfiatalabb magántanára s ez is ér valamit.”^[102]

S bár nem pontosan ezzel a titulussal, de nyugalmazott professzorként előadásait, szemináriumait a következő szemeszterekben változatlanul abszolválta. Az 1942/43-as, az 43/44-es, de még az 1944/45-ös tanévben is, szerdán és csütörtökönként – másod-és harmadéves hallgatók számára – egy-egy előadást vállalt, majd pedig kedves tanítványával, Villányi Lászlóval felváltva, a szorgalmi periódus péntek délutánjait a magánjogi szeminárium-ban mulatta.^[103]

Jó negyven esztendő a tanári pályán, három évtized professzori működés hozadéka: majd tízezer tanítvány, s ahogy manapság szokták mondani, még ennél is több „követő”. S mindez nem a digitális világ mostanság bejárható országútján, hanem még a jó öreg Gutenberg-galaxis ösvényein.

V. A POLITIKA ÉS A KÖZÉLET VONZÁSÁBAN

Szladits Károly életének és munkásságának krónikásai a tudós hatalmas életművének láttatásakor, a példaértékű professzori habitus méltatásakor sokkalta kevesebb figyelmet szenteltek hősünk közéleti működésének, időnkénti politikai szerepvállalásának. S ha tettek is említést a politika közelségébe merészkedett professzor időnkénti „kalandjairól”, akkor azokról leginkább csak érintőlegesen, s majdhogynem távirati stílusban szóltak.^[104] Szóltak róla, úgy, mint aki e téren a véletlenszerű epizodista szerepén túl nem jutott,^[105] vagy úgy, ahogy egy másik méltatója tette, aki – koncedálva tudósi és emberi nagyságát – a politikához megkívánható bátorságot hiányolta nála.^[106]

E tanulmány szerzője azonban – a politikatörténet iránt is fogékony krónikásként –, újabb adatokra bukkanva, szükségesnek tartja tovább árnyalni a fentiekben kialakított képet. Ennek során arra keresi a választ, hogy a századelő esztendeiben, majd a „nagy háború” utolsó heteiben, nem kevésbé pe-

[102] Tolnai Világlapja, 1942, 4.

[103] A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tanrendje, 1944, 12. Az Egyetem nyilvántartásában nyomon követhető volt, hogy az idős professzor – heti két órában – még az 1947-48-as tanévben is vállalta „A magánjog alaptanai” című tárgy ismereteinek közvetítését. Ezt az önként vállalt feladatot egyébként a mester szerda és csütörtökönként, 1-1 óra időtartamban abszolválta. Ld. A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tanrendje, 1944, 16.

[104] Hamza – Sándor, 2014, 46., ill. Vékás, 2018, 74.

[105] Vékás, 2018, 74.

[106] Asztalos, 1984, 82. Asztalos professzor véleményét Károlyi Mihály – már habitusából, s írásművének műfajából is következően nem teljességgel tárgyilagos – naplórészletéből alakította ki. Ld. erre: Károlyi, 1963, 394., 397.

dig 1918/19 fordulójának hónapjaiban a magánjog akkor már hírneves tudósát a politika szele miként és mennyire érintette meg, illetve, hogy később, 1945-öt követően, az alakuló új világban, a második világháború utáni Magyarországon miként élte, vagy még inkább élhette meg a proletárdiktatúrába torkolló esztendőket.

A századfordulót követően a társadalmi folyamatok iránt érdeklődő s a tőkés gazdaság válságjelenségeivel szembesülő, szociális érzékenységre ráeszmélő fiatal törvényszerkesztő érintkezésbe lépett a haladó polgári gondolkodókkal, s kapcsolatba került a polgári radikálisok képviselőivel is. Ezekkel előbb csak ismeretséget kötött, később egyikükkel-másikkal közelebbi barátságba került.^[107] Közéleti aktivitásával – szakmai munkássága mellett – már a századelőtől kitűnt. Szerepvállalásaival, megszólalásaival mindenekelőtt a társadalmi progresszió szempontjaira fókuszált.^[108] Ezt tette akkor is, midőn a Huszadik Század címen indított folyóirat cikkírója,^[109] s az 1901-ben alakult Társadalomtudományi Társaság választmányának tagja lett.^[110]

Később nevét a politikai kalkulációk során nem egy alkalommal hírbe hozták. Egyes források – meglehet persze, hogy manapság ezeket könnyedén az álhírek gyűjtőkosarába dobhatnók – a Tisza István-kormány helyébe lépő Eszterházy-féle kisebbségi kabinet lehetséges tagjaként emlegették.^[111] Majd, másfél esztendő múltával az alakuló Károlyi-kormányban – Jászai Oszkár ajánlására – bársonyszékkel kínálták meg, s a designált kormányfő természetesen az igazságügyi tárca vezetésére kérte föl. Az események sodrásában sok idő azonban nem adatott az ajánlat mérlegelésére. Végül azonban – a későbbi történések fényében elmondható –, ha nem is minden vívódás és kétely nélkül, de kötélnek állt.

[107] Fiatalkori értékválasztása lényegesen később sem változott, s kapcsolata azokkal sem szakadt meg, akikkel politikai eszmélésében együtt gondolkodott. Így tartotta a kapcsolatot, s a nem is ritka levélváltásokat – többek között – Jászai Oszkárral is. Megjegyzendő, hogy emigrációjában a kiátkozott Jászival levelezésben állt Csécsy Imre, Braun Róbert, Supka Géza, Benedek Marcell s még mások is. S vállalták ezt, annak ellenére, hogy a két háború között mint „hazaárulót”, majd ’45 után mint antikommunistát bélyegezték meg. Ld. Vezér, 1991, 23.

[108] Vékás Lajos, hősünk politikai orientációjáról medítálva, róla, mint „polgári baloldali” nézetek hordozójáról tett említést (Vékás, 2018, 75.). Asztalos, Szladits politikai szerepvállalását jellemezve – Károlyi naplója nyomán – arról írt, hogy a professzor, aki nem volt „hősi lélek”, az uralkodó rezsim értékrendjével nem azonosult, arra „mérsékelt” elutasítással reflektált (Asztalos, 1984, 82-83.). Beck Salamon – az előbbiektől eltérően – mint liberális konzervatív világnézetű tudósról beszélt az általa is nagyra becsült kollegájáról (Beck, 1938, 27.).

[109] Legfigyelemreméltóbb írása e lapban 1901-ben, „A vörös talár” címen jelent meg, amelyben alkalmat talált arra, hogy a hazai igazságszolgáltatás, s azon belül is a bírói kar színvonalának kielégítő bizonyítványát állítsa ki, mondván: „a magyar bíróság erkölcsi niveau-ja jóval fölötte áll a magyar társadalom átlagos erkölcsi mértékének”. Ld. Huszadik Század, 1901a, 410.

[110] A Társaság a Huszadik Század című folyóirat holdudvarának nyújtott szervezeti keretet. Elnökül Pulszky Ágost választotta, alelnöke Hegedűs Lóránt lett, míg a főtítkári pozíciót Somló Bódog és Gratz Gusztáv töltötte be. Ld. Huszadik Század, 1901b, 151., ill. 154.

[111] Délmagyarország, 1917, 4. Érdekes, hogy ebben a kormánynévsorban Hegedűs Lóránt mint pénzügyminiszter szerepelt. A hírt egyébként a szegedi orgánum a hányatott sorsú Nap című lapból vette át.

Ám az új kabinet hivatalba lépéséről szóló hírekben, de különösen a kormánynev-sorban azonban a nagyközönség mégsem találkozhatott az ő nevével.^[112]

A különösnek mondható fordulatról, Szladits professzor visszalépéséről az események két fő aktora, az „öszirózsásnak” mondott forradalom^[113] vezéralakja, s a IV. Károly nevében eljáró József főherceg emlékiratában egyaránt – bár némileg eltérő módon – megemlékezett. A Tisza István meggyilkolásának hírével megterhelt órákban esküjét a „homo regius”^[114] kezeibe letevő Károlyi-kabinetből ugyanis e formális aktuson a jogtudós már nem volt jelen. Távolmaradásának okául utóbb több, de lényegében mégis egy gyökerű magyarázat született. A Szladitsról szóló megemlékezések szerzői szerint „hősünk” a forradalmi napok legmegosztóbb, tragikus eseményétől, Tisza István meggyilkolásának hírértől visszarettenve^[115] – megengedőbben: eltántorodva – döntött a politika élvonalától való távolmaradás mellett.^[116]

Az előbbiektől azonban naplójában részletezőbb magyarázattal József főherceg szolgált, aki Libits Adolf jószágigazgatójától kapott – minden bizonnyal hiteles – értesülését osztotta meg az utókorral. Eszerint az esküre várakozó miniszterjelöltek a főherceg előszobájában értesülhettek arról, hogy a korábbi miniszterelnökkel, saját otthonában, gyilkos fegyver végzett. A „homo regius” embere az erről szóló drámai közlés hatását leírva jegyezte le: „Gróf Károlyi Mihály egy kézlegyintéssel el akarta azt intézni, azonban Szladits kijelentette, hogy így már ő nem hajlandó a Károlyi-kormányban a miniszterséget vállalni, mert attól tart, hogy ez a kormány nem fogja a gyilkosokat felelősségre vonni. Károlyi

[112] Az eskütételt követő napon a lapok arról számoltak be, hogy az igazságügyi tárca vezetését – ideiglenesen – Búza Barna földművelésügyi miniszter látja el (ld. Budapesti Hírlap, 1918, 2.; Reggeli Hírlap, 1918, 1., Világ, 1918, 5.). Ez utóbbi lap egyébként – jól tükrözve a korszak kaotikus állapotát – Búza felkérésének indokául, forrás megjelölése nélkül azt közölte, hogy Károlyi Mihály „az igazságügyi tárcát Lallosevich János kuriai tanácselnöknek ajánlotta fel, aki azonban a felajánlott tárcát nem fogadta el”.

[113] Hatos, 2018, 15-28.

[114] Károlyi miniszterelnöki kinevezésére az uralkodó megbízásából József főherceg vállalkozott, mint a királyt képviselő s helyette eljáró „homo regius”. Délután hat óra után a kormány tagjai az ő kezébe tették le az esküt „a király egyenes kívánságára”.

[115] E nézet leginkább Károlyi Mihály naplóbejegyzése nyomán rögzülhetett. A designált kormányfő a történést a maga szemszögéből így rögzítette: „... a kormány tagjaival felmentem a Városházáról a Várba, hogy József főherceg kezébe az esküt letegyük. A főherceg palotájában az eskütétel előtt egy kissé várakoznunk kellett a hallban, és akkor kaptuk a hírt, hogy Tisza Istvánt villájában meggyilkolták. Valamennyien meg voltunk döbbenve...öt perccel az eskütétel aktusa előtt kaptuk megöletésének hírért. Szladits Károly annyira megrémült ennek hallatára, hogy ott rögtön lemondott a főljánlott igazságügyminiszteri tárcáról, és nyomban el is somfordált.” Ld. Károlyi, 1965, 394., 397.

[116] Ld. erre: Hamza, 2014, 46., ill. Vékás, 2018, 74.

kapacitálása ellenére ő otthagya őket, és elsietett.”^[117]

Hősünk tehát a bársonyszék vonzásának ekkor így vagy úgy ellenállt, ám közéleti érdeklődése s politika iránti fogékonysága változatlanul a sajátja maradt. A Károlyi-korszak Nemzeti Tanácsának Igazságügyi Szaktanácsában^[118] szakkérdések megoldásának feladatával találták meg,^[119] jogalkotási kérdésekről pedig később – az egyébként kiváló társadalomtudományos felkészültségű – Rónai Zoltán népbiztossal több alkalommal is konzultált.^[120]

Szakmai álláspontját a szélesebb nyilvánossággal is megosztotta. Érzékelhető volt, hogy jogi ideáljaitól a napi politika hullámverései közepette sem tántorodott el; következetesen hirdette a jogrendszer demokratizálásának s szociálisabbá tételének kategorikus imperatívuszát. A *Jogtudományi Közönyben* közzétett, programatikus vezércikkében az érdeklődő publikum erről részletebben is olvashatott. „A mi két vezércsillagunk jogunk átalakulásában: a jog demokratizálása és a jog szocializálása” – írta. Ez utóbbi posztulátumról aztán bővebben is értekezett, kiemelve, hogy ennek „feladata enyhíteni és áthidalni a nagy társadalmi ellentéteket, amelyek korunkat még mindig jellemzik”.^[121]

A proletárdiktatúra hónapjaiban már ritkábban és semmiképpen sem messze hangzóan hallatta hangját.^[122] Ám az „őszirózsás forradalom” idején vallott nézetei, szakmai-közéleti munkássága is elég volt ahhoz, hogy a Tanácsköztársaság bukása után az egyetlen – többekkel együtt – fegyelmit indítsanak ellene

[117] József főherceg a forradalom kitöréséről. Ld. „Kelet Párizsától a bűnös városig”, 266. A Társaság a Huszadik Század című folyóirat holdudvarának nyújtott szervezeti keretet. Elnökül Pulszky Ágost választotta, alelnöke Hegedűs Lóránt lett, míg a főtítkári pozíciót Somló Bódog és Gratz Gusztáv töltötte be. Ld. Huszadik Század, 1901b, 151., ill. 154. Délmagyarország, 1917, 4. Érdekes, hogy ebben kormány-névsorban Hegedűs Lóránt, mint pénzügyminiszter szerepelt. A hírt egyébként a szegedi orgánium a Nap című lapból vette át. Károlyi miniszterelnöki kinevezését követően az eskütételre József főherceg előtt került sor, aki, mint a királyt képviselő, s helyette eljáró „homo regius” fogadta a kabinet designált tagjait (József főherceg, 1934, 582-584.). Az esetről némileg másként adott számot Libits Adolf, József főherceg jószágigazgatója. Neki ugyanis – „A Tisza-pőr” főtárgyalásán elmondott vallomása szerint – a miniszterjelölt csupán annyit mondott, hogy „most már absolute”... nem fogadja el „az igazságügyminiszterséget, mert a kormány úgy sem fogja kerestetni a tetteseket”. Ld. 8 Órai Újság, 1920, 3.

[118] Pesti Hírlap, 1919, 2., ill. Az Újság, 1919, 2.; Népszava, 1919, 5. E testület alakuló ülésén, 1918. december 17-én megtartott hosszabb beszédében arról értekezett, hogy a jogrendszer átalakításában két feladat áll a tennivalók homlokterében: „a jog demokratizálása és a jog szocializálása”. Ld. Jogtudományi Közöny, 1918, 385.

[119] Pápai Lapok, 1919. Az igazságügyi szaktanács 1919 januárjában „a háborúban eltűntek holtta nyilvánításának” jogi lehetőségeiről tárgyalt Szladits Károly elnökle mellett. Ld. Névai, 1978, 378.

[120] Rónai Zoltán – amint Révész Mihály, szociáldemokrata publicista és történész jellemezte – „az egyik legjobb koponya volt a magyar szociáldemokráciában, aki polgári karriert áldozott fel azért az ügyért, amelynek szolgálatába lépett.” Ld. Erényi, 1995, 196.

[121] Szladits, 1918, 385-386.

[122] E sorok írója – szisztematikus kutatás után – nem talált bizonyítékot arra, hogy a „tanácskormány” bármely képviselőjével, vagy más hivatalos személlyel Szladits Károly intézményes formában munkakapcsolatot létesített volna.

is,^[123] amely végül a józan ész parancsának s a „szaktársak” mérséklő befolyásának köszönhetően felmentéssel zárult.^[124]

S ebben a politikailag felfokozott atmoszférában még egy próbatétel várt rá. Vámbéry Ruzstemmel együtt ugyanis a tanúk padjára idézték s hallgatták ki a népbiztos perben. A tárgyalóteremben egyenes gerinccel állt helyt, s vallomásaiban, ha mentő tanú nem is lehetett, de lényegében kiállt tanártársa, Ágoston Péter külügyi, illetve igazságügyi népbiztos mellett. Vallomásában nemhogy nem tagadta meg barátságukat,^[125] hanem igencsak kedvezően nyilatkozott a hányatott sorsú politikus ügyében.^[126] De nem szakított fiatalkori ideáljainak zömével s azokkal az elvbarátaival sem, akikkel politikai eszmélésében együtt gondolkodott a magyar jövő sorskérdésein. Így tartotta a kapcsolatot s a folyamatos levelezést – többek között – Jászi Oszkárral is.^[127]

Embersége a nehezebb években sem halványult, s változatlanul kiállt azok mellett, akiket emberi méltóságukban méltatlan sérelmek értek, vagy szociális téren hátrányokkal találták szembe magukat. A „numerus clausus revízióját” kilátásba helyező kormányzati plánum okán – Kenéz Béla dékánóságának eszterdejében^[128] – kirobbant egyetemi antiszemita diákmegmozdulások alkalmával ő volt az, aki az ország első jogi karán személyes bátorságával, példaadó fellépésével egyes-egyedül „mentett ki a verekedők kezéből egy vézna diákot”.^[129]

A harmincas években a gazdaság nehéz viszonyai miatt állás nélkül maradt diplomások megsegítésére alakult bizottságban is helyet foglalt,^[130] s bizonyára

[123] Az eljárást a jogi karon életre hívott igazoló bizottság kezdeményezte. A grémium Kmety, Pikler és Szladits professzorok magatartását súlyosabbnak tartotta, s ezért ellenük fegyelmet kezdeményezett, míg Grosschmid, Illés, Magyary és Plósz professzorok magatartása miatt sajnálkozásának adott hangot. Az állásfoglalás dacára valamennyiük ellen megindult az eljárás (Asztalos, 1973, 19-20.). Közülük Grosschmid a magánjog „művelői közül a legtovább” ment „a Tanácsköztársaság pártolásában,” azzal, hogy három művét is felajánlotta a Tanácskormányoknak. Így aztán aligha lehetett csodálkozni azon, hogy a jogi kar fegyelmi alá vont tanárai között az újságolvasó az ő nevével is találkozhatott. Ld. Asztalos, 1984, 77. A tárgyra vonatkozóan ld. legújabbban: Szífvós, 2021. 43.

[124] Az Est című lap a „mérésékelték” győzelméről írt. Ld. Az Est, 1921, 4.

[125] Kérdésre válaszolva Szladits Károly elmondta, hogy „Ágostont 17 év óta ismeri és barátságban volt vele.” Ld. Uj Kelet, 1920, 2. Ld. még erre: Takács, 2018.

[126] Vallomásában elmondta, hogy benne az a benyomás alakult ki, „hogy Ágoston mindig igen élesen elítélte a tanárok terrorizálását,” s az egyetemen „abban bíztak, hogy Ágoston ellensúlyozza a veszedelmes kommunista üzemeket.” (Népszava, 1920, 7.). Ágostont egyébként a bíróság halálra ítélte, ám a szovjet hatóságokkal történt fogolycserének köszönhetően azonban az ítéletet rajta nem hajtották végre.

[127] Vezér, 1991, 23. Emigrációjában a kiátkozott Jászival levelezésben állt Csécsy Imre, Braun Róbert, Szladits Károly, Supka Géza, Benedek Marcell s még mások is. Tették ezt annak ellenére, hogy a két háború között mint „hazaárulót”, majd '45 után, mint antikommunistát bélyegezték meg.

[128] Az Est, 1927, 7.

[129] Pesti Napló, 1927, 3. A Népszava s Az Est mellett a Magyarország című orgánium volt az, amely az esetet – címlapon – hosszabban ecsetelve tárta olvasói elé. Eszerint Szladits professzor, hogy kimentse az atrocitás nyomán már csak „támolygó” diákok az ütlegelők kezéből, „haragosan rámondult a verekedőkre: Nem szégyenlik magukat? Ennyien támadnak rá egy gyöngre, vézna fiúra?” Majd miután az kiszabadult, „karon fogta... és egészen a kapuig elkísérte.” Ld. Magyarország, 1827, 1.

[130] Magyarság, 1932, 11.

– sokakkal együtt – neki is köszönhető volt, hogy az érintettek közül bő két esztendő múltával ezernél is többen jutottak biztos megélhetéshez.^[131]

Aztán jöttek a még vészterheesebb idők, százezrek emberi méltóságának sérelmével, majd fizikai megsemmisülésük fenyegetettségével. S azok, akikben az átlagosnál több emberség mutatkozott, nem haboztak az üldözöttek pártját fogni. A magánjog pesti tudósa s családja is köztük volt. Köztük volt akkor, amikor részt vállalt a katolikus hitre térő, de a zsidótörvények dermesztő hatálya alá vontak védelmére kelt Magyar Szent Kereszt Egyesület^[132] szervezésében,^[133] s akkor is, midőn Érmelléki utcai házának manzárdszobájában bújtatta el az „auschwitz-i jegyzőkönyv” néven elhíresült dokumentum^[134] fordítóját, Székely Máriát, aki így nála húzhatta meg magát azokban a vészterhes időkben.^[135]

VI. EPILÓGUS

A fegyverropogás hangjának csendesültével, a front távoztával a „jogtipró korszak” szétporladását követően^[136] Szladits Károly, a jog és humánus ősz bajnoka, fiatalokat megszegyenítő lendülettel lépett újra a tudomány és a közélet színterére. Ezekben a napokban megint egyszer megtapasztalhatta, hányan igénylik tudását, szerteágazó ismereteit, fél évszázad alatt felhalmozott bölcsességét. S ő készséggel tett eleget a neki szóló felkéréseknek, reflektált az azokból folyó kihívásokra. S tette ezt belső parancsra, s azért is, mert a régi rendszer lejtővel az előtte álló években progresszív, humánumból építkező elképzeléseinek megvalósulását, a szociális igazságosság eszméjének valóra válását remélte.

Aktivitása legelőbb az Akadémián mutatkozott meg; ott, Moór Gyulával karöltve, előbb Vámbéry Rusztem tiszteleti tagságát hozta javaslatba,^[137] majd – számos tudóstársával – a méltán nemzetközi híró civilista, Szász István ta-

[131] Budapesti Hírlap, 1934, 8.

[132] Meszlényi, 1947, 97.

[133] BKMT Egyetem almanachja, 1942-1943, 33. A hivatkozott bejegyzés Szladits Károlyról, mint az Egyesület társelnökéről tett említést. Bár ennek nyomára nyilvános helyeken nem bukkantunk rá, ám hősünk társelnökké választására 1949-ben bizonyosan sor került. Ld. Magyar Nemzet, 1949, 6.

[134] Tibori Szabó, 2011, ill. Major, 1984, 8.

[135] Ld. erre: Küllői Rhorer, 1987, ill. Major, 1988, 11. Szladits Károlynak a bajbajutottak mellett kiállítására utalva tette föl a szóznoki kérdést Nizsalovszky Endre: „...vajon van-e köztünk, akivel életünk egy-egy kritikus percében nagy jót nem tett volna és egybe lehetne-e gyűjteni mindazokat, akikért tekintélyének egész súlyával kiállva mindent megtett, hogy őket igazságtalan helyzetükből kiszabadítsa?” Ld. Nizsalovszky, 1956, 274.

[136] E hónapokat a professzor maga is nehezen élte meg. A szóbeszéd szerint az idő tájt – minden bizonnyal persze csak szűkebb körben – állapotáról maga is nyilatkozott, mondván: „Olyasmit érzek, mint a hívő, ha szentje szobrát bemocskolják szeme láttára! Felépülhet még az igazság istennője ezekből az úszkös sebekből? Meggyógyulhat valaha az emberek egészséges jogérzéke abból a pestisből, ami most pusztítja?” Kis Ujság, 1948. április 16., 2.

[137] MTA Tagajánlások, 1945, 18.

gajánlását jegyezte.^[138] Bölcsességére, tapasztalataira a főváros „törvényhozó” testületében, a törvényhatósági bizottságban is igényt tartottak, ahová a koalíciós pártok között létrejött megegyezés eredményeként tagként – többek között Károlyi Mihály, Rassay Károly, Csorba János, Harrer Ferenc, Lukács György és Ágoston Péterné társaságában – választották be.^[139]

Ám nem maradt közömbös a jogi felsőoktatás átalakításának ügye iránt sem. A Vallás- és Közoktatási Minisztériumra itt is fontos döntések vártak. Ezért aztán, a jogászképzés reformjának kimunkálására, 1945 nyarán a tárca értekezletre invitálta a legkompetensebb jogtanárokat, s ebben a munkában Szladits Károly tanácsaira, oktatási tapasztalataira is okkal igényt tartottak.^[140]

Mindezek mellett tevékeny részesévé vált a „Dunai Országok Jogászainak Együttműködési Szervezete” magyarországi csoportjának, ahol rögtön megalakulásuk után,^[141] mint a legtekintélyesebbet, megbízták az elnöki teendők ellátásával is.^[142] De ott volt – s nem pusztán egy-egy előadás hallgatóságának soraiban – a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság Jogtudományi Szakosztályának rendezvényein is.^[143] „A kártérítés alapja a szovjet jogban” címmel, 1947-ben, mértékadó, vagyis tárgyilagos referátumot is tartott.^[144] Egy esztendővel később pedig – már, mint e Társaság elnöke – „A Szovjetunió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció” címmel, a rá oly jellemző mélyre hatoló módon prezentálta elnöki székfoglaló előadását.^[145]

A jogásztársadalom mozgósításáért, a háború és rettenet szülte bénultság oldásáért a hosszú hónapok óta magáról semmiféle hírt nem adó Jogászegylet életre keltésével tette a legtöbbet.^[146] Az első életjelre, de mondhatnók akár, hogy harci riadóra azonban egészen 1946 januárjáig kellett várni. Ekkor a hosszú – 1934-től évti-

[138] MTA Tagajánlások, 1945, 49.

[139] A kortársi szóhasználatban „honorácioroknak” nevezett tíz közéleti férfiúból négyet – köztük Szladits Károlyt – a Kisgazdapárt jelölt. Ld. Világ, 1945. november 29., 2.; Magyar Nemzet, 1945. november 29., 1.

[140] Az e tárgyban egybehívott értekezleten a miniszteren, Teleki Gézá s „az illetékes ügyosztályok vezetőin kívül részt vett dr. Zsedényi Béla, az ideiglenes nemzetgyűlés elnöke, Egyed István, Horváth Béla, Mártonffy Károly, Moór Gyula, Szandtner Pál és Szladits Károly egyetemi tanár és az igazságügy-miniszter kiküldöttei”. Ld. Szegedi Népszava, 1945.

[141] Az alakulásra – vagyis arra, hogy az addig csupán informális fórumként működő fórum egyesületté változzon át – 1946. november 12-én került sor. Ld. Magyar Nemzet, 1946a, 2.; Közgazdaság, 1946. november 12. 8.; Szabadság, 1946. november 14., 2.

[142] Az alapítók a munkaszervezet céljával azt tűzték ki, hogy „egybefoglalja a magyar, jugoszláv, bolgár, román, cseh és osztrák népek demokratikus jogászágát” (Magyar Nemzet, 1947. április 11., 2.). A főtítkári teendők ellátására dr. Nemes László kapott megbízást

[143] E munkában a jogtudomány számos jelese, így például a szintén nemzetközi híru Marton Géza is részt vett. Ld. erre: Kádár 1958, 256.

[144] Dolgozók Világlapja, 1947. április 5., 23.; Világosság, 1947. január 5., 5. Az előadás – módosított címmel – nyomtatott formában 1948-ban jelent meg. Ld. erre: Szladits, 1948a, 141-142.

[145] Szladits, 1948b; Jogtudományi Közlöny, 11-12. sz., 141-142.

[146] A jogászok hivatásrendjének nagy múltú szervezete működéséről a sajtóban a német megszállást követően nem adtak hírt. Az utolsó jelentősebb rendezvényre, az egylet teljes ülésére 1944. március első napjaiban találtak terminust. Ld. Esti Újság, 1944. március 6., 4.; Magyar Nemzet, 1944. március 7., 7.

zedesnél is tovább tartó – hallgatásra ítélte^[147] *Jogtudományi Közlöny* feltámadását – a lap szerkesztőbizottságának elnökeként, az újjá születő orgánium címloldalán – maga Szladits Károly jelentette be, szép s megindítóan lírai szózatával.^[148] Folytonosság és újrakezdés, ezek voltak Szladits írásának verbum régensei. Felvenni a vétlenül elejtett fonalat „a jogeszme uralmának védelmében,” s hozzájárulni, „a társadalmi igazságosság jegyében”, a jogrend átalakításának nagy munkájához.^[149]

Áprilisban, két hónappal a Köztársaság alaptörvényének becikkelyezése után, „a demokrácia szent céljainak” szolgálatára a jogászok patinás szervezete, a Jogászegylet is újjáalakult, tisztikart, s Szladits Károly személyében elnököt választott.^[150] Az ünnepélyes esemény alkalmával a professzor közös munkára, alkotó, „mélyreható” vitákra ösztönözte a magyar jogászság legjobbjait, s „hívta a fiatalokat, tanítványait és munkatársait, hogy az egyesület nagy munkájának lendületét megadják”.^[151]

A közösség munkájából előadásaiival, tanulmányaival – melyek mindig aktuális kérdéseket tettek mérlegre – ő maga is kivette a részét.^[152] „Az emberi alapjogok a demokráciában” címmel a Jogászegylet 1946-os „éves rendes” közgyűlésén értekezett,^[153] míg az 1947-es szegedi vándorgyűlésen – számos közérdeklődésre tartó referátum között – „A jövő jogásza” címen tartott „nagyhatású ünnepi ...magisztrális” szónoklatot, amelyben a jogászai hivatásrend előtt tornyosuló kihívásokat sorjázta.^[154]

Jószérivel egy esztendő is alig telt el a szegedi tanácskozás után, s az ország kortársi közvéleménye e rövidke intervallumban a saját bőrén tapasztalhatta,

[147] A lap megszűnését „Búcsú” címen a főszerkesztő, Vámbéry Rusztem jelentette be, az 1934-es évfolyam utolsó előtti számában. Ld. *Jogtudományi Közlöny*, 1934/46. sz., 285-286.

[148] Ennek kapcsán írta Nizsalovszky Endre, az „elnémult *Jogtudományi Közlöny* újjászületésekor, hogy Szladits „az új szerkesztőbizottság elnöki székébe szinte a természeti törvény erejénél fogva került”. Ld. Nizsalovszky, 1956, 272.

[149] / Szladits Károly, 1946. 1-2. A szabadságjogokat zászlajára tűző, a gazdasági szabadság s nem kevésbé a bírálat szabadságának megteremtését sürgető programban Szladits hú maradt önmagához s ars scientiae-jához, midőn messze hangzóan, szinte kategorikus imperatívuszként hatóan leszögezte: „A jogrendszer nem paragrafusok összefüggéstelen halmaza, mert a paragrafusok mögött eszmék rejlenek és ezek az eszmék összefüggő, logikus rendszert alkotnak. Bármilyen mélyreható valamely átalakulás, nem szakadhat el egyszerűen a nemzeti élet sokszázados múltjától.”

[150] *Jogtudományi Közlöny*, 1946/7-8. sz., 126. Az egyesület ügyeinek vitelére a közgyűlés Vincenti Gusztávot, a fővárosi ítélőtábla alelnökét, mint társelnököt bízta meg, az ügyvezető titkár Móra Mihály, a Kúria elnöki tanácsosa lett

[151] *Jogtudományi Közlöny*, 1946/7-8. sz., 126. Az újjáalakult Egyletet s annak elnökét – felkérés teljesítve – az esemény ünnepélyességét szimbolizáló vacsorán, emelkedett beszédében, maga Moór Gyula üdvözölte: „... köszöntöm a Magyar Jogászegylet elnökét, Szladits Károlyt, aki a maga nagy szerénységével talán észre sem veszi, hogy bár ifjú erőben, töretlen szellemi frissességben jár közöttünk, mégis az ő tiszteletreméltó alakja a magyar jogászság számára már „eszmévé finomult...” Ld. Moór, 1947, 129.

[152] Szeretett lapja, évtizedek óta szinte a második szellemi otthona, a *Jogtudományi Közlöny* – a szerkesztőbizottsági diskurzusok gazdag tárházán túl – tanulmányaival is gazdagodott. Itt, mindenki meglegedésére, „egymás után jelentek meg bölcs megnyilvánulásai” (ld. Nizsalovszky, 1956, 272.). Egyébként a folyóiratban Szladits a háborút követő első három esztendőben összesen nyolc tanulmányt publikált. A "fordulat éve" után azonban már csak két rövidebb írást tett közzé.

[153] *Magyar Nemzet*, 1946b, 2. ill. ugyanitt 1946c, 2.

[154] *Jogtudományi Közlöny*, 1947/13-14. sz., 227.

mit hoz majd a keletről diktált üdvtan, s annak hétköznapi gyakorlata. A jogászi hivatásrend jövőjéről ekkor már mások, az új világ új korifeusai elmélkedtek.^[155] Hősünk – noha néhány alkalommal a korszellem kényszerű abroncsai közé szorítottan vállalt ennek utána is egy-egy nyilvános megszólalást^[156] – menedéket magánjogának megmaradt magaslatain keresett s talált a maga számára.

Pályája alkonyán régi önmagát mutatta, midőn az Akadémián a magánjog el nem birtokolt terén szárba szökkent kodifikációs terméstről, a családjog az 1952. évi IV. törvényéről szólt, majd ugyanott, élete utolsó remeklésével hallgatósága előtt, az erkölcsi elvek bírói praxisra gyakorolt hatásáról értekezett.^[157] Élete utolsó hónapjai az akkor regnáló rendszer válságos pillanataira estek. 1956 őszi történéseit már nem érthette meg. Halálával a jogi oktatás óriása, a jogtudomány első Kossuth-díjas mestere távozott az élők sorából.^[158]

Ha van aperszű, amely a legtalálóbb módon illik Szladits Károly pályáivére, példásan fölépített életművére, s amellyel a hazai jogtudomány pantheonjában az idők végezetéig előkelő helyet biztosíthatott a maga számára, az Joliot Curie tollából kívánkozhat e lapokra. A világhírű tudós egy helyütt az elmúlás relativitása mellett érvelve írta az ideillő sorokat: „Valójában csak az hal meg, aki nem hagy örökséget maga után... A lét hosszú láncokból áll, s ezek minden egyes szeme többé-kevésbé híven és világosan tükrözi az elhalt szülőink jellemvonásait.”

Szladits Károly, a pesti magánjog katedrájának messze földön is hírneves birtokosa, a honi civilizatika „örök büszkesége és nesztora”,^[159] egész élete példájával s munkálkodásának remekeivel vitán felül kiérdemelte a halhatatlanságot. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy nem csupán a halálát követő – ily alkalmakkor megszokott műfajú – megemlékezések idézték meg alakját s méltatták kivételes tudományos és tanári teljesítményét, de, átlépve a huszonegyedik századba, a hálás utókor jelesei fél évszázaddal földi pályája végeztével is értékes tanulmányokkal tisztelegtek előtte. S nem feledkezett meg róla a város, Dunaszerdahely sem, ahol a napvilágra jött, s ahol születésének másfélszázados évfordulóján illusztris közönség előtt avatták föl egész alakos szobrát.^[160]

[155] A jogi oktatás reformjáról és a jogászok jövőjéről a Hajnóczy József jogászokkollégium felavatása alkalmából ankétot szerveztek, amelyen Hajdú Gyula igazságügyi államtitkáron kívül – többek mellett – előadást tartott Ries István igazságügyminiszter, Szabenyi Endre belügyi államtitkár, Beér János fővárosi tisztifőügyész, Szabó Imre miniszteri tanácsos és Olti Vilmos népbírószági tanácselnök. Az előadások a Jogtudományi Közlöny 1948/11-12. számában is megjelentek.

[156] Vékás, 2018, 75. E megnyilatkozásokra azonban különböző politikai kampányok lélektani szorításában, vagy részére adományozott állami kitüntetések átvétele alkalmából került sor. Ld. Szabad Nép, 1952. március 7., 5.; Jogtudományi Közlöny, 1. sz., 25.

[157] Nizsalovszky, 1956, 272.

[158] Őt, s egész tudományterületét 1953-ban érte a legnagyobb elismerés: „egész élete munkásságáért, a haladó jogásznemzedék nevelése terén szerzett érdemeiért” ekkor Kossuth-díjban részesült. Ld. Szabad Nép, 1953. március 16., 1.; Népszava, 1953. március 17., 3.

[159] A Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűléséről tudósító jellemezte így az akkor már idős professzort. Ld. Jogtudományi Közlöny, 1947/13-14. sz., 22.

[160] „A jog nem csak ész, a paragrafusok, hanem a szív dolga is” – felavatták Szladits Károly szobrát. Ld. Dunaszerdahelyi, 2021. szeptember 16-22:10.

IRODALOM

- 8 Órai Újság (1920). 1920. augusztus 10.
- A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem almanachja, 1938-1939 (1940). Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- A gyorsírás stratégiai jelentőségére I.: A nagyszombati Kath. Érseki Főgimnázium értesítője (1897). Közli: Schlick István. Nagyszombat.
- A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tanrendje. 1944-1945. tanév, 1. félév.
- A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1867/68 évről (1868). Közli: Wiedermann Károly igazgató. Schreiber Alajos nyomtatványa, Pozsony.
- A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1881/82. évben (1881). Közli: Wiedermann Károly igazgató. Stampfel, Eder és társai Könyvnyomtató Intézet, Pozsony.
- A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője, az 1882/83. tanévben (1883). Közli: Wiedermann Károly igazgató. Stampfel, Eder és társai Könyvnyomtató Intézet, Pozsony.
- A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője, az 1887/88. iskolai évről (1888). Közli: Pirchala Imre igazgató. Stampfel, Eder és társai Könyvnyomtató Intézet, Pozsony.
- A Pozsonyi kir. Kath. Főgymnasium értesítője az 1888/89. iskolai évről (1889). Közli: Pirchala Imre igazgató. Stampfel, Eder és társai Könyvnyomtató Intézet, Pozsony.
- Amerikai Magyar Népszava (1997). 1997. augusztus 8.
- Asztalos László (1973): *A civilizisztika oktatásának és tudományának fejlődése a budapesti egyetemen. 1945-1970.* ELTE-ÁJK, Budapest.
- Asztalos László (1984): Grosschmid tanítványok – Szladits iskola. In: Kovács Kálmán (szerk.): *Jogtörténeti Értékek*. 14. sz. A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében. ELTE Jogtörténeti Tanszékének kiadványai, Budapest.
- Az Est (1921). 1921. július 31.
- Az Est (1927). 1921. június 3.
- Az Est (1936): *Párizsi taps a magyar jognak. Szladits professzor beszél két franciaországi előadásáról és a csereelőadások sikeréről.* 1936. február 23.
- Az Est (1937): *Szladits professzor két előadást tart a londoni egyetemen.* 1937. március 7.
- Az Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal (1873): *Magyarország tisztii cím- és névtára.* Atheneum, Budapest.
- Az Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal (1892): *Magyarország tisztii cím- és névtára.* Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- Az Országos Magyar Kir. Statisztikai Hivatal (1909): *Magyarország tisztii cím- és névtára.* Budapest.
- Az Ujság (1909). 1909. január 19.
- Az Ujság (1913). 1913. május 25.
- Az Ujság (1919). 1919. február 1.
- Az Ujság (1926). 1926. június 25.
- Az Ujság (1941). 1941. december 28.
- Bácskai Tamás (2002): Mátyás Antal: Tények és visszaemlékezések. (Könyvismertetés). In: *Közgazdasági Szemle*. 2002. május.
- Beck Salamon (1938): Karl v. Szladits (Ein Jubiläumsporträt.). In: *Pester Lloyd*. 1938. März 6.
- Beér János. In: *Állam és Igazgatás*. 1966/3. sz.
- Belügyi Közlöny (1900). 1900/15. sz.
- *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék* (1905). Franklin-Társulat, Budapest.
- Budapesti Hírlap (1902a). 1902. december 5.
- Budapesti Hírlap (1902b). 1902. január 23.

- Budapesti Hírlap (1916): *Károlyi - miniszterelnök. Az új kormány megalakulása.* 1916. november 1.
- Budapesti Hírlap (1918). 1918. november 1.
- Budapesti Hírlap (1934). 1934. április 25.
- Budapesti Hírlap (1935). 1935. június 28.
- Budapesti Hírlap (1937). 1937. december 25.
- Budapesti Hírlap (1938). 1938. március 6.
- Budapesti Közlöny (1916). 1916/14. sz.
- Büntetőjog Tára. XXXV. k. 12. melléklapja.
- Csizmadia Andor (1971): A közigazgatási képesítés és képzés Magyarországon 1918 előtt. In: *Állam és Igazgatás.* 1971/7. sz.
- Délmagyarország (1917). 1917. március 24.
- Digitalizált Törvényhozási Tudástár: Szladits Károly. (Elérhető: <https://dt.ogyk.hu/hu/component/k2/item/322-szladits-karoly>).
- Dolgozók Világlapja (1947). 1947. április 5.
- Dunaszerdahelyi: Felavatták Szladits Károly szobrát, 2021. szeptember 16. (Elérhető: www.dunaszerdahelyi.sk).
- Eckhart Ferenc – Degré Alajos (szerk.) (1942): *Emlékkönyv Dr. Viski Illés József tanári működésének 40. évfordulójára.* Stephaneum Nyomda, Budapest.
- Élet és Irodalom (1988). 1988. március 18.
- Ellenzék (1943). 1943. május 17.
- Erényi Tibor (1995): Elfelejtett gondolatok. In: *Múltunk.* 1995/3. sz.
- Esti Újság (1944). 1944. március 6.
- Fináczy Ernő rektor beszámoló beszéde (1928). In: *Egyetemi beszédek. 1928-1929. tanév.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Fodor Ármin (1905): *Magyar magánjog.* I-IV. Singer és Wolfner, Budapest.
- Grosschmid Béni (1932-1933): *Fejezetek kötelmi jogunk köréből.* I-II. kötet. 2. kiadás. Grill, Budapest.
- Hamza Gábor (1982): Bonini R.: Introduzione allo studio dell'eta giustiniana. Patron Editora, Bologna, 1977. In: *Acta Juridica.* Tom. 24. 1982/3-4. sz.
- Hamza Gábor (2001): Szász-Schwarz Gusztáv és az európai magánjogtudomány. In: *Magyar Tudomány.* 2001/12. sz.
- Hamza Gábor (2016): Emlékezés Szladits Károlyra (1871-1956), halálának évfordulója alkalmából. In: *Jogtörténeti Szemle.* 2016/2. sz.
- Hamza Gábor – Hoffmann István (2014): A kitüntetéses doktorrá avatás előzményei és mai helyzete a magyar és az osztrák jogászképzésben. In: *Magyar Tudomány.* 2014/12. sz.
- Hamza Gábor – Sándor István (2014): Szladits Károly (1871-1956). In: Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): *Magyar Jogtudósok, 4. kötet.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Harmathy Attila (2000): A magyar polgári jogról 1999-ben. *Akadémiai Műhely, Székfoglalók.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Harmathy Attila: *Szladits korának polgári jogáról.* (sajtó alatt).
- Hatos Pál (2018): Az őszirózsás forradalom mostoha köztársasága. In: *Levéltári Közlemények.* 2018/89.
- Hencz Aurél (1976): Jegyzőképzés Magyarországon 1871-1949. In: *Állam és Igazgatás.* 1976/9. sz.
- Hivatalos Közlöny (1908). 1908/2. sz.
- Hupka Ödön (1911): Seneca száműzése. In: *Egyetemes Philologiai Közlöny.*
- Huszadik Század (1901a). 1901/1. sz.
- Huszadik Század (1901b). 1901/2. sz.

- Igazságügyi Közlöny (1895). 1895/14. sz.
- Igazságügyi Közlöny (1898). 1898/11. sz.
- Igazságügyi Közlöny (1907). 1907/1. sz.
- Igazságügyi Közlöny (1914). 1914. február 26.
- Jogtudományi Közlöny (1934). 1934/46. sz.
- Jogtudományi Közlöny (1946): *A Magyar Jogászegylet tisztújító közgyűlése*. 1946/7-8. sz.
- Jogtudományi Közlöny (1947): *A Magyar Jogászegylet szegedi vándorgyűlésére...* 1947/13-14. sz.
- Jogtudományi Közlöny (1948). 1948/11-12. sz.
- József főherceg (1934): *A világháború amilyenek én láttam*. Írta naplója és hivatalos akták alapján József főherceg tábornagy. Az aktaszerű anyagot összegyűjtötte és összeállította vitéz Rubiny Dezső m. kir. ny. altábornagy. VII. k. Tiroi védelme és összeomlása. (1918. július 21. – 1918. november 26.). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- Kádár Miklós; Marton Géza 1880-1957. In: *Az MTA Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei*. 8. k. 1958/3. sz.
- Károlyi Mihály (1923): *Egy egész világ ellen I. Harcom a békéért*. Gondolat, Budapest.
- Katona Mór (1895): *A dologi és kötelmi jog*. Reflexiók Szladits cikke fölött. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1895/45. sz.
- Képviselőházi napló (1936). 1936. XIII. k.
- Kis Ujság (1948a): *„Az igazság örök, de arckifejezése változik” – Szladits Károly professzor nyilatkozik a családjogban történt gyökeres változásokról*. 1948. április 16.
- Közgazdaság (1946). 1946. november 12.
- *Közhasznu és mulattató nemzeti vagy hazai kalendárium, magyarországi és erdélyi katolikuskor, evangélikuskor, ó hitűek és zsidók számára*. Krisztus urunk születése 1860dik szökő azaz 366 napból álló esztendőre. Pesten, 1859. Trattner és Károlyi Könyvnyomtató Intézete, Budapest.
- Küllői Rhorer László (1987): *Hős az, aki legyőzi a félelmet*. Történet egy tolmácsról, aki találkozott a történelemmel (Küllői Rhorer Lászlóné). In: *Európai kulturális füzetek*. 20-21. (Elérhető: http://www.c3.hu/~eufuzetek/index_2021.php?nagya=20_21/2021_D02_KulloiR.L-ne.html).
- Mádl Ferenc (1960): *Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció tükrében*. In: *Az MTA Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei*. 1960/1-2. sz.
- Magyar Gyáripar (1921). 1921. november 1.
- Magyar Nemzet (1944). 1944. március 7.
- Magyar Nemzet (1945): *A főváros tisztújító közgyűlése*. 1945. november 29.
- Magyar Nemzet (1946a). 1946. november 13.
- Magyar Nemzet (1946b). 1946. december 12.
- Magyar Nemzet (1946c). 1946. december 22.
- Magyar Nemzet (1947): *Magyar-osztrák jogásztalálkozó Budapesten*. 1947. április 11.
- Magyar Nemzet (1949). 1949. október 22.
- Magyar Országos Tudósító (1938). 1938. március 5.
- Magyar Tudomány (1970): *Az Akadémia új levelező tagjai munkájukról és a tudományról*.
- Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások (1930). Budapest.
- Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások (1943). Budapest.
- Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások (1945). Budapest.
- Magyar Tudományos Akadémia Tagajánlások (1948). Budapest.
- Magyarország (1827). 1827. október 25.
- Magyarország (1900). 1900. február 28.

- Magyarország (1902). 1902. december 5.
- Magyarország (1932). 1932. február 28.
- Major Ottó (1984): Egy ember a történelemben. In: *Élet és Irodalom*. 1984. június 8.
- Meszlényi Antal (1947): Zichy Gyula kalocsai érsek lélek- és életmentő akciója. In: Meszlényi Antal (szerk.): *A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme*. Szent István Társulat, Budapest.
- Moór Gyula (1947): *Tegnap és holnap között*. Révai, Budapest.
- Munkácsi Ernő (1934): Szladits Károly – Fürst László – Ujlaki Miklós: Kötelmi jog. (Könyvismertetés). In: *Jogtudományi Közöny*. 1934/25. sz.
- Nemzeti Ujság (1937): *Szladits Károly tanári jubileuma*. 1937. november 27.
- Nemzeti Ujság (1943a). 1943. május 16.
- Nemzeti Ujság (1943b). 1943. szeptember 7.
- Népszava (1906). 1906. szeptember 8.
- Népszava (1913): *A szakmák küldöttsége az igazságügyminisztériumban*. 1913. november 23.
- Népszava (1919). 1919. február 1.
- Népszava (1920): *A népbiztosok pöre*. 1920. november 3.
- Népszava (1953). 1953. március 17.
- Névai László (1978): Polgári eljárásjogi gondolkodásunk fejlődése. In: *Jogtudományi Közöny*. 1978/51. sz.
- Nizsalovszky Endre (1946): Villányi László: A magyar magánjog rövid tankönyve. Könyvismertetés. In: *Jogtudományi Közöny*. 1946/5-6. sz.
- Nizsalovszky Endre (1956): Szladits Károly 1871-1956. In: *Magyar Tudomány*. 1956/4-6. sz.
- Ország-Világ (1895). 1895. október 20.
- Palasik Mária (2015): A budapesti kitelepítések politikai háttere és levezénylése, 1951-1953: „Lehetetlen, hogy a város legdöntőbb részében ezrével lakjanak a régi rendszer elszánt hívei...” In: *Századok*. 2015/6. sz.
- Pápai Lapok (1919). 1919. január 19.
- Pester Lloyd (1937): *Ehrung eines ungarischen Rechtsgelehrten in England*. 1937. március 13.
- Pesti Napló (1895): „*Sub auspiciis Regis*.” A Tudomány-Egyetem ünnepe. 1985. október 12.
- Pesti Hírlap (1897). 1897. november 16.
- Pesti Hírlap (1919). 1919. január 4.
- Pesti Hírlap (1941): *Szladits Károly hetvenéves*. 1941. december 30.
- Pesti Hírlap (1943). 1943. május 16.
- Pesti Napló (1897). 1897. november 16.
- Pesti Napló (1917). 1917. február 4.
- Pesti Napló (1927). 1927. október 25.
- Pesti Napló (1937): *Szladits professzor előadásai Londonban*. 1937. március 13.
- Pesti Napló (1938). 1938. március 6.
- Politikai Ujdonságok (1861): *Pozsonymegye tisztikara újonnan alakított névsora*. 1861. december 4.
- Reggeli Hírlap (1918): *A népuralom első kormánya*. 1918. november 1.
- Religio (1893). 1893/6. sz.
- Révész T. Mihály (2020): A magánjog „állócsillaga”: Szladits Károly – a jogtörténész szemével. In: *Jog-Állam-Politika*. 2020. Különszám.
- Sárffy Andor (1938): Szladits Károly. In: *Budapesti Hírlap*. 1938. március 6.
- Sipos András – Donáth Péter (1999): „*Kelet Párizsától a bűnös városig*” – *Szöveggyűjtemény Budapest történetének tanulmányozásához 1. 1870-1930*. Budapest Főváros Levéltára, Budapest.

- Sürögöny (1861): *Névsora az újonnan alakított pozsonmegyei tisztikarnak*. 1861. november 30.
- Szabad Nép (1952). 1952. március 7.
- Szabad Nép (1953). 1953. március 16.
- Szabadság (1946). 1946. november 14.
- Szegedi Népszava (1945): *Ankét a kultuszminisztériumban a szegedi egyetem jogi karáról és a jogászképzés reformjáról*. 1945. július 8.
- Szívós Kristóf: A Tanácsköztársaság után felállított igazolóbizottság körüli vita a Budapesti Tudományegyetem jogi karán. In: *Jogtörténeti Szemle*. 2021/4. sz.
- Szladits Károly (1895): Dologi és kötelmi jog. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1895/45. sz.
- Szladits Károly (1902): *A magyar magánjog vázlat*. Grill Kiadó, Budapest.
- Szladits Károly (1903): Deák Ferenc és a magánjog. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1903/42. sz.
- Szladits Károly (1910a): Munkásbiztosítás és magánjogi kártérítés. In: *Munkásügyi szemle*. 1910/1., 2., 5., 9., 10., 11. sz.
- Szladits Károly (1910b): Munkásbiztosítás és magánjogi kártérítés. In: *Munkásügyi szemle*. 1910/10. sz.
- Szladits Károly (1918): Jogrendszerünk átalakulása. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1918/51. sz.
- Szladits Károly (1933): Jogszabály és bírói ítélet. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1933/24. sz.
- Szladits Károly (1938): Szent István magánjogi törvényei. In: *Magyar Jogászegyleti Értekezések*. 6. évf. Szent István-szám.
- Szladits Károly (1942): A magyar magánjog jellegváltozásai az utolsó száz év alatt (1840-1940). In: Eckhart Ferenc – Degré Alajos: *Emékkönyv Illés József egyetemi tanári működésének negyvenedik évfordulójára*. Stephaneum ny., Budapest.
- Szladits Károly (1944): *Keveházi Kováts Gyula r. tag. emlékezete. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek*. XXIV. k. 5. sz. Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest.
- Szladits Károly (1946): Beköszöntő. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1946/1-2. sz.
- Szladits Károly (1948a): A Szovjetunió magánjogi törvénykönyve és a magyar kodifikáció. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1948/7-8. sz.
- Szladits Károly (1948b): A szerződésen kívüli kártérítés szabályai a szovjet jogban. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1948/11-12. sz.
- Szladits Károly (főszerk.) (1941): *Magyar Magánjog, 1938-1941*. 1-6. kötet. Grill, Budapest.
- Takács Péter (2016): Somló Bódog élet- és pályarajza, dokumentumokkal illusztrálva. In: *Jog-Állam-Politika*. 2016/4. sz.
- Takács Péter (2018a): Most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat." Szladits Károly tanúvallomása a népbiztosok perében. In: *Jogtörténeti Szemle*. 2018/3-4. sz.
- Takács Péter (2018b): Szladits Károly levelei Somló Bódoghoz. In: *Iustum Aequum Salutare*. XIV. évf., 2018/3. sz.
- *The International Who's Who* (1935). Europa Publications Ltd., London.
- Tibori Szabó Zoltán (2011): Auschwitz-jegyzőkönyvek: kikhez jutottak el, és mikor? (Elérhető: https://adatbank.ro/html/cim_pdf1344.pdf).
- Tolnai Világlapja (1942). 1942. január 14.
- Tóth Gábor Attila (2009): Szabadráb. In: *Élet és Irodalom*. 2009/6. sz.
- Uj Kelet (1920): *Vádbeszéd a népbiztosok perében*. 1920. november 11.
- Ügyvédek Lapja (1913). 1913/22. sz.
- Ünnepi dolgozatok Szladits Károly egyetemi tanár 70. születésnapjára (1941). A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriuma, Budapest.
- Vámbéry Ruzstem (1934): Búcsú. In: *Jogtudományi Közlöny*, 1934/46. sz.

- Vékás Lajos (2007): Új irányok a magánjogtudományban. In: *Magyar Tudomány*. 2007/12. sz.
- Vékás Lajos (2018): Szladits Károly és magánjogi iskolája. In: *Jogtudományi Közlöny*. 2018/2. sz.
- Világ (1918): *Megalakult a Károlyi-kormány*. 1918. november 1.
- Világ (1945): *Ma ül össze a főváros törvényhatósági bizottsága*. 945. november 29.
- Világgy Miklós (1956a): Szladits Károly 1871-1956. In: *Jogtudományi Közlöny*. 1956/6. sz.
- Világgy Miklós (1956b): Szladits Károly 1871-1956. In: *MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei*. 8. k. 2. sz.
- Világosság (1947). 1947. január 5.
- Weltner Andor (1956): Szladits Károly. In: *Állam és Igazgatás*. 1956/6. sz.
- Zlinszky János (2000): Akadémikusok a magyar jog kiegyezés utáni fejlesztésében. In: *Akadémiai Műhely*. Közgyűlési előadások, 2000. I. k.